

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

11.05 - МКР. 1950 «С» 2023.10.26. 09. ПЗ

ДАРАГАНА АНДРІЯ АНАТОЛІЙОВИЧА

2024 р.

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Економічний факультет

УДК 336.717.6:336.717.18-057.33-057.54

ПОГОДЖЕНО
Декан економічного факультету

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач кафедри обліку та
оподаткування

_____ **Анатолій ДІБРОВА**
(підпис)

_____ **Володимир ЛИТВИНЕНКО**
(підпис)

«__» _____ 2024 року

«__» _____ 2024 року

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**«Обліково-контрольне забезпечення управління розрахунками з
постачальниками та підрядниками»**

Спеціальність 071 – Облік і оподаткування

(код і назва)

Освітня програма «Облік і аудит»

(назва)

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна

**Гарант освітньо-професійної
програми**

к.е.н., доцент

_____ **Тамара ГУРЕНКО**

(підпис)

**Керівник
магістерської
кваліфікаційної роботи**
к.е.н., доцент

_____ **Любов МИСЬКІВ**
(ПІБ керівника)

(підпис)

Виконав

_____ **Андрій ДАРАГАН**
(ПІБ студента)

(підпис)

Київ - 2024

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри обліку та оподаткування

к.е.н., доц. _____ Володимир ЛИТВИНЕНКО
“ ____ ” _____ 2023 р.

ЗАВДАННЯ ДО ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТУ

Дарагану Андрію Анатолійовичу

Спеціальність 071 – Облік і оподаткування

(код і назва)

Освітня програма «Облік і аудит»

(назва)

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна

Тема магістерської кваліфікаційної роботи **«Обліково-контрольного забезпечення управління розрахунками з постачальниками та підрядниками»** затверджена наказом ректора НУБіП України від 26 жовтня 2023 року № 1950 «С»

Термін подання завершеної роботи на кафедру _____

Вихідні дані до магістерської кваліфікаційної роботи: нормативно-правові акти України; наукові статті вітчизняних та зарубіжних вчених; матеріали науково-практичних конференцій; статистичні дані; інтернет-ресурси; матеріали власного спостереження автора, дані обліку і звітності СФГ «Світанок».

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

1. Теоретичні основи обліково-контрольного забезпечення управління розрахунками з постачальниками та підрядниками.
2. Методичні аспекти облікового забезпечення управління розрахунками з постачальниками та підрядниками.
3. Контрольне забезпечення управління розрахунками з постачальниками та підрядниками.

Перелік графічного матеріалу (за потреби): таблиці, рисунки.

Дата видачі завдання « ____ » _____ 2023 р.

**Керівник магістерської
кваліфікаційної роботи**

(Підпис) _____

Любов МИСЬКІВ
(прізвище та ініціали)

**Завдання прийняв до
виконання**

(Підпис) _____

Андрій ДАРАГАН
(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКОВО-КОНТРОЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ РОЗРАХУНКАМИ З ПОСТАЧАЛЬНИКАМИ ТА ПІДРЯДНИКАМИ	6
1.1. Економічна сутність розрахунків з постачальниками та підрядниками як об'єктів обліково-контрольного забезпечення.....	6
1.2. Форми, класифікація, визнання та оцінка кредиторської заборгованості за розрахунками з постачальниками та підрядниками в обліково-контрольному забезпеченні.....	13
1.3. Сучасні виклики нормативно-правового регулювання обліково-контрольного забезпечення ефективності управління розрахунками з постачальниками та підрядниками.....	23
Висновки до розділу 1.....	30
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ РОЗРАХУНКАМИ З ПОСТАЧАЛЬНИКАМИ ТА ПІДРЯДНИКАМИ	31
2.1. Організаційно-економічна характеристика об'єкта дослідження.....	31
2.2. Документальне забезпечення обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками	39
2.3. Аналітичний та синтетичний облік розрахунків з постачальниками та підрядниками	48
2.4. Шляхи поліпшення облікового забезпечення ефективності управління розрахунками з постачальниками та підрядниками в сучасних умовах ведення бізнесу	52
Висновки до розділу 2.....	56
РОЗДІЛ 3. КОНТРОЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ РОЗРАХУНКАМИ З ПОСТАЧАЛЬНИКАМИ ТА ПІДРЯДНИКАМИ	57
3.1. Методичні прийоми контролю управління розрахунками з постачальниками та підрядниками	57
3.2. Контрольні та аналітичні заходи ефективного управління розрахунками з постачальниками та підрядниками.....	66
3.3. Напрямки підвищення ефективності контрольного забезпечення управління розрахунками з постачальниками та підрядниками.....	72
Висновки до розділу 3.....	75
ВИСНОВКИ	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	79
ДОДАТКИ	86

Реферат

на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр» за темою «Обліково-контрольне забезпечення управління розрахунками з постачальниками та підрядниками»

У магістерській кваліфікаційній роботі досліджено економічну сутність розрахунків з постачальниками та підрядниками як об'єктів обліково-контрольного забезпечення, подано пропозиції щодо поліпшення ефективності управління розрахунками на прикладі СФГ «Світанок» Київської області, Тетіївського району, с. Стадниця.

У вступі обґрунтовано актуальність питань, які досліджуються у роботі, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження та наведено наукову новизну та їх практичні аспекти.

В першому розділі охарактеризована економічна сутність поняття «зобов'язання» і «кредиторська заборгованість», наведено наукове обґрунтування щодо видів, форм, визнання та оцінки розрахунків з постачальниками та підрядниками. Досліджено питання сучасних викликів нормативно-правового регулювання обліково-контрольного забезпечення ефективності управління розрахунків з постачальниками та підрядниками.

В другому розділі наведено організаційно-економічну характеристику досліджуваного підприємства, розглянуто документальне забезпечення, аналітичний та синтетичний облік розрахунків з постачальниками та підрядниками. Запропоновано шляхи поліпшення облікового забезпечення ефективності управління розрахунками з постачальниками та підрядниками в сучасних умовах ведення бізнесу

В третьому розділі магістерської кваліфікаційної роботи значне місце відведено контролю ефективності управління розрахунків з постачальниками та підрядниками, розглянуто контрольні та аналітичні заходи ефективного управління розрахунками з постачальниками та підрядниками, запропоновано основні напрямки Напрями підвищення ефективності контрольного забезпечення управління розрахунками з постачальниками та підрядниками.

У висновках магістерської кваліфікаційної роботи узагальнено отримані результати та наведено пропозиції щодо удосконалення обліково-контрольного забезпечення ефективності управління розрахунками з постачальниками та підрядниками.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: облік, контроль, зобов'язання, кредиторська заборгованість, постачальники, підрядники, управління.

ВСТУП

Актуальність теми. З розвитком ринкової економіки ускладнюються внутрішньогосподарські та зовнішні зв'язки підприємств, зростають потоки інформації, яка має бути ефективно оброблена та перетворена на інформацію, корисну для прийняття управлінських рішень. Переважну частину інформації надає система бухгалтерського обліку. Тому, рівень прийнятих управлінських рішень значною мірою залежить від того, як організовано бухгалтерський облік на підприємстві, як він виконує свої облікові, контрольні та аналітичні функції.

Вагомий внесок у дослідження питань обліку, контролю, аналізу розрахунків з постачальниками та підрядниками зробили такі провідні вчені-економісти, саме як Бутинець Ф.Ф., Бержаніл А.Р., Васільєва Л.М., Виговська Н.Г., Гуцаленко Л.В., Гевлич І.Г., Гуцайлюк З.В., Коновалова К.Т., Лінник В.Г., Лишиленко О.В., Макарова А.С., Попович О.В., Кужельний М.В., Колос Н.М., Савченко В.М., Свірко С.В. та інші.

Проте, незважаючи на значні напрацювання вчених-економістів та враховуючи постійні зміни законодавчих актів з методологічних аспектів обліку та контролю розрахунків з постачальниками та підрядниками у кризових умовах ведення бізнесу набуває все більшого значення для реалізації різноманітних господарських операцій, виявлення певних ризиків та формування фінансових результатів, тому окремі питання потребують поглибленого дослідження.

Мета і завдання дослідження. Метою магістерської кваліфікаційної роботи є дослідження та обґрунтування теоретичних основ та розробок, практичних рекомендацій з дослідження методики обліково-контрольного забезпечення управління розрахунками з постачальниками та підрядниками і шляхів їх поліпшення.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання:

- розкрити економічну сутність розрахунків з постачальниками та підрядниками як об'єктів обліково-контрольного забезпечення;
- розглянути форми, класифікацію та оцінку розрахунків з постачальниками та підрядниками;
- проаналізувати нормативно-правове регулювання обліково-контрольного забезпечення ефективності управління розрахунками з постачальниками та підрядниками в контексті сучасних викликів;
- провести аналіз основних техніко-економічних показників діяльності СФГ «Світанок» та оцінити його фінансовий стан;
- дослідити методичні аспекти облікового забезпечення управління розрахунками з постачальниками та підрядниками на досліджуваному підприємстві;
- зазначити шляхи поліпшення облікового забезпечення ефективності управління розрахунками з постачальниками та підрядниками в сучасних умовах ведення бізнесу;
- дослідити методичні прийоми контролю управління розрахунками з постачальниками та підрядниками;
- визначити контрольні та аналітичні заходи ефективного управління розрахунками з постачальниками та підрядниками;
- виявити основні напрями підвищення ефективності контрольного забезпечення управління розрахунками з постачальниками та підрядниками.

Об'єктом дослідження є методика та процес обліково-контрольного забезпечення управління розрахунками з постачальниками та підрядниками в СФГ «Світанок» Київської області Тетіївський району.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних, організаційних та практичних аспектів, поліпшення обліково-контрольного забезпечення управління розрахунками з постачальниками та підрядниками.

Методи дослідження. З метою реалізації поставлених у магістерській роботі завдань було використано методи: діалектичного пізнання; аналіз – для деталізації та розчленування об'єкта дослідження на окремі важливі складові елементи; синтез – для узагальнення розрізнених аспектів методики та організації обліку і аналізу; порівняння – для зіставлення даних підприємств у динаміці; групування – для визначення залежностей одних показників від інших, а також аналіз бухгалтерської звітності; комплекс методичних прийомів математичної статистики, економічного, логічного, системного, структурного аналізу, інформаційного та економіко-математичного моделювання, балансової ув'язки фінансово-економічних показників графічного зображення, а також економічного контролю.

Інформаційною базою є нормативно-правові акти України; наукові статті вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів з питань обліково-контрольного забезпечення ефективності управління розрахунками з постачальниками та підрядниками; матеріали науково-практичних конференцій; статистичні дані; інтернет-ресурси; матеріали власного спостереження автора.

Апробації результатів. Основні результати дослідження, викладені в магістерській роботі, публічно обговорювались на конференції: Innovative development of science, technology and education. Proceedings of the 2nd International scientific and practical conference. Perfect Publishing. Vancouver, Canada. 2023. Pp. 771-777. (стаття Трансформація економічної сутності «контроль», як невід'ємна складова економічного простору підприємства).

Структура та обсяг роботи. Магістерська кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Повний обсяг магістерської роботи складає 95 сторінки комп'ютерного тексту. Магістерська робота містить 17 таблиць, 9 рисунків, список використаних джерел, що включає 59 найменувань на 8 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКОВО-КОНТРОЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ РОЗРАХУНКАМИ З ПОСТАЧАЛЬНИКАМИ ТА ПІДРЯДНИКАМИ

1.1. Економічна сутність розрахунків з постачальниками та підрядниками як об'єктів обліково-контрольного забезпечення

В сучасних умовах ведення бізнесу суб'єкти господарювання взаємодіють із різними контрагентами, а також з вітчизняними та зарубіжними підприємствами і організаціями, які постачають товарно-матеріальні цінності (сировину і матеріали, обладнання та інші основні засоби, сільськогосподарську продукцію, запасні частини та інші активи) та надають ряд послуг важливих для функціонування діяльності підприємства.

Здійснюючи розрахунки з постачальниками та підрядниками в досліджуваного підприємства виникає кредиторська заборгованість перед контрагентами щодо оплати всіх платежів згідно виконання договору. Тобто розрахунки з постачальниками та підрядниками займають вагомим місце в системі розрахункових операцій та є важливим складником бухгалтерської діяльності, оскільки вони впливають на формування дохідної складової підприємства.

Оскільки розрахункові операції з постачальниками та підрядниками присутні на кожному підприємстві, з боку як практиків бухгалтерів так і науковців, значна увага приділяється не лише правильному відображенню господарських операцій в бухгалтерському обліку, а й дослідженню економічної сутності поняття «розрахунки», «зобов'язання», «кредиторська заборгованість» як вітчизняними так і зарубіжними вченими-економістами: Бутинець Ф.Ф., Гуцаленко Л.В., Бержаніл А.Р., Гевлич І.Г., Коновалова К.Т., Лишиленко О.В., Макарова А.С., Попович О.В. та інші дослідники. Проте, незважаючи на значні напрацювання науковців щодо визначення

особливостей історичної трансформації зазначених вище трактувань єдиної теоретичної бази ще не сформовано, яка б включала увесь спектр питань щодо теоретичних аспектів обліку і контролю розрахунків з постачальниками та підрядниками. Тому питання економічної сутності розрахунків з постачальниками та підрядниками та пов'язаних з ним категорійних апаратів «зобов'язання» та «кредиторська заборгованість» потребують поглибленого дослідження та уточнення.

З огляду на вищезазначене необхідно розглянути трактування поняття «зобов'язання» з позиції законодавчих та нормативних документів. Так, згідно МСБО 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи», «зобов'язання — це існуюче зобов'язання суб'єкта господарювання, яке виникає в результаті минулих подій і погашення якої, за очікуванням, призведе до вибуття ресурсів суб'єкта господарювання, котрі втілюють в себе економічні вигоди». На відміну від МСБО 37 в якому наведено чітке трактування «зобов'язання» у НП(С)БО 11 «Зобов'язання» наведено тільки види зобов'язань: «довгострокові зобов'язання — всі зобов'язання, які не є поточними зобов'язаннями»; поточні зобов'язання — зобов'язання, які будуть погашені протягом операційного циклу підприємства або повинні бути погашені протягом дванадцяти місяців, починаючи з дати балансу.

Зобов'язання, які виникають в ході нормального операційного циклу діяльності підприємства перед постачальниками тісно взаємопов'язані із економічним терміном «розрахунки». Вивчаючи ряд літературних та інтернет джерел, необхідно зазначити, що нами уточнено та подано власне визначення економічної сутності «розрахунки» - які розглядаються як набір економічних відносин між суб'єктами господарювання, які виникають при здійсненні фінансових договірних домовленостей, які не лише підтверджуються юридично правильно оформленими документами щодо виконання поставок продукції, товарів, робіт та послуг, а й дотриманням чітких умов з оплати платежів за договором (контрактом).

В економічній літературі термін «розрахунки» трактують як «передачу чи переведення коштів в порядку виконання грошового зобов'язання», що дає змогу відокремити їх від розрахунків щодо підрахунку будь-чого [21].

На нашу думку, поняття «розрахунки» можна трактувати як дії з відчуження власних коштів на користь іншої особи (фізичної/юридичної) або отримання коштів від іншої особи, де забезпечується здійснення та підтримання економічних зв'язків між людьми, виробниками і споживачами щодо прояву результатів праці, отриманих не для власних потреб, а з метою задоволення суспільних потреб. Адже, саме розрахунки супроводжують процес обміну, завдяки якому товаровиробники, посередники та продавці вступають у взаємовідносини із споживачами.

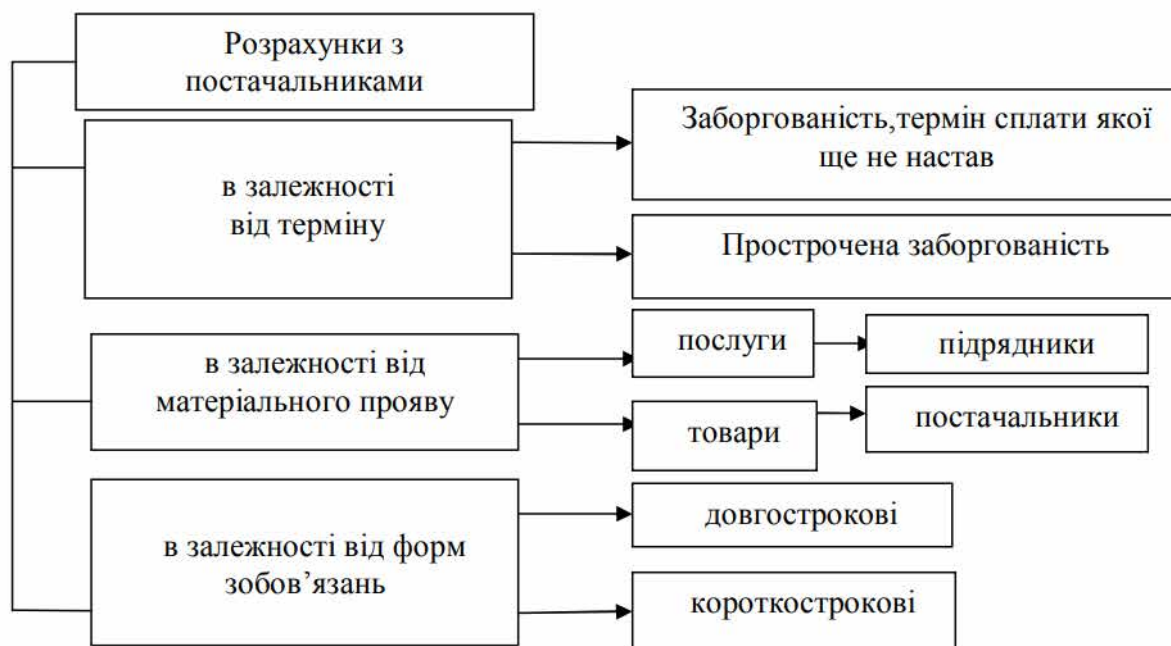
Розрахунки можна поділити на дві групи за економічним змістом:

- товарні операції — підприємства здійснюють оплату за куплені цінності, здійснені роботи чи надані послуги;
- нетоварні операції — різні платежі, отримання і виплата кредитів, внески тощо [21,с. 93].

Так, на думку Попова А.В., «розрахунки являють собою відносини, що виникають між підприємствами та організаціями в процесі реалізації, розподілу та перерозподілу суспільного продукту на підставі здійснення статутної діяльності. Розрахунки базуються на переміщенні товарів у відповідності до укладених договорів. Господарські договори укладають безпосередньо підприємства, а розрахунки за продукцію, що відпускається по цих договорах, здійснюються як правило через банк» [38].

Критерії класифікації розрахунків з постачальниками та види заборгованостей представлено на рисунку 1.1.

З точки зору Бержанір І .А., Бержанір А.Л та Ящук Т.А. «розрахунки за товарними операціями, пов'язані з переміщенням товару — це розрахунки з постачальниками та підрядниками...» [3].

Рис. 1.1. Класифікаційна характеристика розрахунків з постачальниками та види заборгованості

Інше визначення надають дослідники Тарасова О.В. та Курдасова Н.О., які зосереджують увагу на партнерські відносини з постачальниками та підрядниками, які мають забезпечувати своєчасне, безперервне постачання товарно-матеріальних цінностей, своєчасне та якісне надання послуг і вчасне погашення зобов'язань між контрагентами [54].

Поняття «розрахунки» має безпосередній зв'язок із трактування сутності «зобов'язання», під яким потрібно розуміти угоду вчинити на користь іншої сторони (постачальника/кредитора) певну дію (придбання певних товарно-матеріальних цінностей, робіт, послуг; сплатити гроші) або утриматися від певної дії, де кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку.

У розрахунках завжди приймають участь які мінімуму дві сторони, які є контрагентами (партнерами), що беруть участь у договірних відносинах та протистоїть один одному.

Спочатку розрахунки здійснювалися у формі бартеру як найпростішої форми розрахунків. Однак такі угоди могли безперешкодно здійснюватися

лише за обмеженого набору пропонованих до обміну товарів, що значно ускладнювало процес торгівлі із залученням до нього досить великого кола суб'єктів господарювання [19].

Так, на думку Буркова Л.А. та Георгієва М.Ю. «розрахунки з постачальниками та підрядниками за своєю сутністю належать до поточних зобов'язань підприємства, які виникають у розрахункових операціях внаслідок постачання продукції чи надання послуг» [8].

М. Баффет, Д. Кларк вважають, «поточні зобов'язання — це борги та інші зобов'язання, які компанія має погасити в межах одного фінансового року, тобто це кошти, які вона винна постачальникам за товари та послуги, надані в кредит. Інша група зарубіжних науковців поділяють поточні зобов'язання за ступенем ймовірності та розподілом їх на фактичні, оціночні та умовні» [2].

У свою чергу Травінська С.І. розглядає поточні зобов'язання як зобов'язання, що підлягають погашенню на вимогу кредиторів, а також та частина зобов'язань, яка буде погашена протягом операційного циклу або одного року починаючи з дати балансу [57].

Отже, зобов'язання мають масштабний характер, адже присутні у фінансово-господарській діяльності будь-якого суб'єкта господарювання при здійсненні розрахункових операцій з контрагентами.

«Зобов'язання перед постачальниками та підрядниками становлять кредиторську заборгованість підприємства, яка відображається в балансі в структурі пасивів підприємства, оскільки вони є джерелом утворення майна економічного суб'єкта» [29].

На наш погляд, потрібно детальніше дослідити визначення «кредиторської заборгованості», оскільки дане твердження має історичний характер, а отже й знаходиться в постійному полі зору вчених-економістів та бухгалтерів-практиків.

В економічній літературі різні автори дають різні визначення трактуванню «кредиторська заборгованість». Розглянемо окремі із них.

Наприклад, на думку Гончарук Р.П., зазначає, що «кредиторська заборгованість - заборгованість підприємства іншим юридичним і фізичним особам, що утворилася в результаті здійснених раніше дій, оцінена в гривнях і щодо якої в підприємства існують зобов'язання її погашення в певний строк» [14].

На думку Бутинця Ф.Ф., «кредиторська заборгованість — це форма розрахунку за товари та послуги, придбані під час регулярно повторюваних операцій підприємства та використовувані для переробки (як сировина) або для подальшого перепродажу» [6].

Завгородній А.Г. стверджує, що «...кредиторська заборгованість — це заборгованість підприємства іншим юридичним і фізичним особам, що виникла в результаті здійснених раніше дій (подій), оцінена в гривнях, щодо якої в підприємства існують зобов'язання її погашення в певний строк» [7].

«...Як правові відносини між сторонами, які мають документальне підтвердження щодо тимчасового залучення підприємством у власне користування грошових коштів, які не належать підприємству, або це різновид комерційного кредиту, форма розрахунку за товари і послуги, які придбаються», таке пояснення надали дослідники О.Є. Майборода, П.П. Косарева, І.О. Корабейнікова [23].

Проте, можна погодитись із думкою О.В. Круковської, яка зазначає «... в окремих випадках суб'єкти господарювання інколи на перший план ставлять вирішення особистих проблем замість виконання фінансових зобов'язань за платежами перед кредиторами»[22].

Проведений аналіз літературних джерел дає змогу стверджувати проте, що є різні тлумачення поняття «кредиторська заборгованість», де науковцями розглядаються такі економічні поняття, як «зобов'язання», «кредиторська заборгованість». Тому необхідно розглянути різні наукові думки вчених-економістів щодо поняття «кредиторська заборгованість» (табл. 1.1.).

Таблиця 1.1

Трактування економічної сутності поняття «кредиторська заборгованість», як об'єкт обліково-контрольного забезпечення

Автор	Визначення «кредиторська заборгованість»
Палій В.Ф. [21]	Позиковий капітал, який необхідно повернути кредиторам у встановлені терміни, як правило з відсотками, які обумовлені договорами за його використання
Томчук О.Ф. [56]	Різновид комерційного кредиту, який виступає важливим фактором стабілізації фінансового стану підприємства
Голов С.Ф., Костюченко В.М.[13]	Суми які нараховуються постачальникам за купівлю у них товарів або послуг в кредит
Гайдаржійська О.М., Попович О.В. [10]	Порядок і форми розрахунків із постачальниками визначаються господарськими договорами, внаслідок виконання яких у підприємства виникають поточні зобов'язання
Новицька Н.В.[29]	Це фінансова категорія, яка є сукупністю фінансових вимог до підприємства внаслідок здійснення певних дій на користь інших осіб, які є юридично оформленими певними документами та набувають форми довгострокового або поточного зобов'язання і є джерелом залучених коштів підприємства
Чорненька О.Б. [58]	Результат правовідносин суб'єкта господарювання, який є наслідком вчинення певної дії одного суб'єкта до іншого суб'єкта господарювання, фізичної особи, держави, позабюджетного фонду щодо передачі товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів чи інших активів, надання послуг, виконання робіт або дії законодавчо-нормативних документів (виникнення заборгованості з податків чи інших обов'язкових платежів перед бюджетом та позабюджетними цільовими фондами) та надає кредитору право вимоги
Ткаченко Н.М.[55]	Тимчасово-залучені суб'єктом у власне користування грошові кошти, які підлягають поверненню юридичній або фізичній особі

Джерело: розробка автора на основі [21; 56; 13; 10; 29; 58; 55]

Отже, кредиторська заборгованість має двоїсту юридичну природу: як частина майна вона належить підприємству на праві володіння чи праві власності щодо отриманих позичкових грошей чи речей, визначених родовими ознаками; як об'єкт зобов'язальних правовідносин — це борги підприємства перед кредиторами, тобто уповноваженими на витребування чи стягнення від нього зазначеної частини майна [6].

На наш погляд, дане твердження розкриває сутність та зміст кредиторської заборгованості частково, адже враховуючи вищезазначене кожне підприємство може бути не лише кредитором, але й дебітором, а в кожній окремій розрахунковій операції одночасно може виникати дебіторська в одному підприємстві, кредиторська заборгованість — в іншому підприємстві. Якщо вірно складені розпорядчі, первинні, інші види документів щодо законності проведених розрахункових операцій з постачальниками, це не тільки впливає на ефективне управління фінансово-господарської діяльності підприємства, але й вказує на належне формування системи бухгалтерського обліку та реалізацію основних функцій контролю.

З проведеного дослідження огляду літературних джерел щодо теоретичних аспектів обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками, потрібно виділити важливість гармонізації підходів до розуміння розкриття сутності понять «розрахунки», «зобов'язання» та «кредиторська заборгованість», які є об'єктивно взаємопов'язаними та необхідними елементами у подальшому дослідженні.

1.2. Форми, класифікація, визнання та оцінка кредиторської заборгованості за розрахунками з постачальниками та підрядниками в обліково-контрольному забезпеченні

В сучасних антикризових умовах господарювання для узагальнення інформації про здійснення розрахункових операцій з постачальниками та підрядниками є налаштування правильної організації дотримання фінансової дисципліни з проведення платежів відповідно до умов укладеного договору у визначені терміни оплати з метою дотримання відповідних законодавчих актів. Крім того, негативним фактором розрахункових операцій є несвоєчасне виконання платежів, погашення та оцінка кредиторської заборгованості, що

значним чином впливає на порушення взаєморозрахункових операцій та фінансову дисципліну.

Основними видами розрахункових операцій з постачальниками та підрядниками в умовах діджиталізації та електронного документообігу, зокрема, є використання двох видів — безготівкових та частково готівкової форм розрахунків.

В сучасних реаліях сьогодення вітчизняними підприємствами здійснюються розрахункові операції у швидкий, зручний та безпечний спосіб оплати за товари (роботи, послуги) за допомогою національної валюти України у безготівковій формі розрахунків встановлених Національним банком України згідно «Інструкції про безготівкові розрахунки в національній валюті користувачів платіжних послуг», що сприяє їх безпеці та надійності.

Суб'єкти господарювання мають можливість самостійно обрати форми розрахунків з контрагентами, де чітко прописують це в умовах договору або контракту.

Для проведення платежів за отримані товарно-матеріальні цінності підприємство обирає банківську установу у якій відкриває розрахункові рахунки, як у національній так і іноземній валютах. Банк з свого боку здійснює контроль за додержанням правил зарахування та списання грошей з розрахункових рахунків підприємства згідно визначених законодавством первинних документів у чітко визначені терміни оплати.

З огляду літературних джерел можна зазначити, що окремими дослідниками виділено основні принципи організації безготівкових розрахунків, які представлені у таблиці 1.2.

З таблиці видно, що позитивним фактором впливу на розрахунки з постачальниками є використання безготівкових рахунків, як більш сучасного способу ведення розрахунків з постачальниками та підрядниками.

Таблиця 1.2

Принципи організації безготівкових розрахунків з постачальниками

Назва принципу	Перспективи використання принципу впливу інших регулюючих показників на реалізацію цього принципу	Недоліки використання принципу впливу інших регулюючих показників на реалізацію цього принципу
1. Обов'язкове зберігання грошових коштів на розрахункових, поточних та інших рахунках в установах банків	Підприємство має змогу зберігати грошові кошти на рахунках у банку в різній валюті	В кризових умовах господарювання недотримання цього принципу призводить до відтоку грошей з легальних каналів грошового обороту та посилення тіньового характеру економіки
2. Грошові розрахунки та платежі не зважаючи на форму власності підприємства здійснюють розрахунки через банківські установи у безготівковій формі використовуючи правила визначені законодавством щодо таких розрахунків.	Розрахункові операції проводяться у швидкий спосіб з мінімальними витратами часу на їх опрацювання Платник має право ініціювати платіжну операцію за фактичного платника та/або на користь фактичного отримувача коштів шляхом надання платіжної інструкції надавачу платіжних послуг платника.	Розрахунки готівкою характерні лише для невеликих за сумою міжгосподарських платежів та обмежених витрат на внутрішньогосподарські потреби. В реальних умовах ведення бізнесу розрахунки між підприємствами здійснюються готівкою минаючи установи банків і поза їхнім контролем, що тим самим посилює нелегальний режим функціонування ряду підприємств, що призводить до розширення дефіциту грошей
3. Відкриття поточних рахунків підприємства у банківській установі	Відкривають тільки за умови повідомлення про відкриття податкового органу	На нашу думку, негативним фактором є відкриття поточних рахунків як у національній так і іноземній валюті окремими підприємствами лише в одній банківській установі. Оскільки зважаючи на реалії економічної ситуації, в т. ч. Впливу податкового навантаження на банківську систему, ряд банківських установ в умовах нестабільних економічних відносин можуть збанкрутувати, що значним чином вплине на фінансовий стан підприємства.

Продовження табл. 1.2

4. Списання коштів здійснюється за розпорядженням керівника підприємства	При наявності двох рахунків заборгованість з основного може списуватися в безумовному порядку	
5.Обов'язкова терміновість проведення платежів	Контроль за проведенням платежів у визначені терміни оплати контрагентам.	Постачальники
6. Платежі банк проводить в межах залишку грошових коштів на рахунку, або наданого кредиту	Банківською системою проводиться контроль залишку грошей на визначену дату списання коштів з поточних та інших рахунків	Не усі підприємства для ефективності управління грошовими коштами мають змогу сформуванню автоматизований звіт аналіз наявності та руху грошових коштів на підприємстві
7. Безготівкові розрахунки можуть замінюватись готівковими	зменшуються затрати праці і відсотки, пов'язані з використанням готівкових грошей	Розрахунки між суб'єктами підприємницької діяльності можуть здійснюватись готівкою, де постачальник має суму отриманої готівки оприбуткувати та запис відобразити в Касовій книзі та повернути виручку від реалізації продукції в повному обсязі на свій банківських рахунок.

Джерело: розробка автора

Згідно ст. 51 Закону України «Про банки і банківську діяльність» безготівкові розрахунки здійснюються на підставі розрахункових документів на паперових носіях, або в електронному вигляді. Банки в Україні можуть використовувати як платіжні інструменти, платіжні доручення, платіжні вимоги-доручення, векселі, чеки, банківські платіжні картки та інші дебетові і кредитові платіжні інструменти, що застосовуються у міжнародній банківській практиці [51].

Зоря О.П., Малишев Р.В. «пропонують вдосконалити аналіз розрахунків із постачальниками та підрядниками шляхом створення таблиці, де буде видно заборгованість кожного постачальника та підрядника за договорами, термінами погашення заборгованості за графіком та фактично» [19, с. 78].

На наш погляд, думка науковців є не зовсім вдалою, оскільки для контролю за проведенням розрахунків з постачальниками та підрядниками

облік ведеться із використанням програмних рішень, які дозволяють здійснити детальний аналіз не лише щодо кредиторської заборгованості перед контрагентами, а й аналіз контролю за надходженням товарів і послуг.

Інша форма здійснення розрахунків з постачальниками та підрядниками виражається в готівковий спосіб, де необхідно дотримуватись касової дисципліни в межах передбачення штрафних санкцій та порушень за її недотримання. Для запобігання цьому необхідно регулюватись Положенням про ведення касових операцій у національній валюті в Україні, затверджене постановою Правління НБУ від 29.12.20218 року № 148 (із змінами та доповненнями), дотримуючись визначених правил та встановлених лімітів щодо проведення розрахунків готівкою [36].

Загалом розрахунки з постачальниками та підрядниками здійснюються після відвантаження товарів (виконаних робіт, наданих послуг) або одночасно з ними за погодженням організації або за дорученням, або по здійсненій передоплаті. Розрахунки за економічним змістом поділяються на дві основні групи:

- за здійсненням товарних операцій, мається на увазі розрахунки між підприємствами і господарськими організаціями за реалізовану продукцію, виконані роботи, послуги, придбані товари та послуги;
- за проведенням нетоварних операцій, до яких належать певні платежі до бюджету, отримання та повернення банківських кредитів, сплата страхових платежів, розрахунки за претензіями, нестачами та крадіжками тощо.

В ринкових умовах важливою складовою успішного функціонування підприємств є здійснення об'єктивної оцінки їх зобов'язань. У бухгалтерському обліку оцінка є способом вираження в узагальнюючому грошовому вимірнику господарських засобів та їх джерел, що є одним із елементів методу бухгалтерського обліку.

Важливим питанням, яке перебуває у постійному полі зору науковців Ф.Ф. Бутинця, С.Ф. Голова, І.В. Орлова, В.Ф. Палія, Я.В. Соколова та інших

вчених-економістів, є дослідження оцінки зобов'язань. Тому з економічної точки зору, зобов'язання розглядається як кредиторська заборгованість, що використовується бухгалтерами-практиками. В бухгалтерському обліку зобов'язання — це джерело формування фінансових ресурсів для здійснення операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства, де в майбутньому заборгованість за зобов'язаннями має бути погашена шляхом передачі активів чи наданні послуг.

Одним із важливих моментів є вибір варіанту оцінки, який залежить від виду зобов'язань. Зобов'язання у бухгалтерському обліку за відношенням до балансу класифікуються на чотири групи зобов'язань, а саме: поточні, довгострокові зобов'язання, забезпечення наступних витрат і платежів, доходи майбутніх періодів (рис.1.2).

Поточні зобов'язання підприємства — це зобов'язання, які будуть погашені протягом операційного циклу або термін погашення яких не повинен перевищувати дванадцять місяців, починаючи з дати балансу. Поточні зобов'язання, значно менше ніж довгострокові залежать від інфляції та ризиків обумовлених факторами макроекономічного середовища. Згідно НП(С)БО 11 “Зобов'язання”, до поточних зобов'язань відносяться:

- короткострокові кредити банків;
  - короткострокові векселі видані;
  - кредиторська заборгованість за товари, роботи та послуги;
  - заборгованість за розрахунками та інші поточні зобов'язання.
- У вітчизняних та зарубіжних економістів є багато різних поглядів та підходів до розгляду поточних зобов'язань. Так, Т.А. Бутинець, Л.В. Чижевська, С.Л. Береза, Н.М. Ткаченко, “... зобов'язання поділяють на: монетарні й немонетарні; поточні і майбутні; довготермінові та поточні; фактичні, оціночні й умовні...” [6, с.314].
- М. Баффет, Д. Кларк вважають, що “...поточні зобов'язання – це борги та інші зобов'язання, що компанія повинна погасити в межах одного фінансового року, тобто це кошти, які компанія винна постачальникам

за товари та послуги, надані в кредит”. А такі автори, як: Б. Нідлз, Х. Андерсон, Д. Колдуелл поділяють поточні зобов’язання за ступенем ймовірності на фактичні, оціночні та умовні [2, с.175].

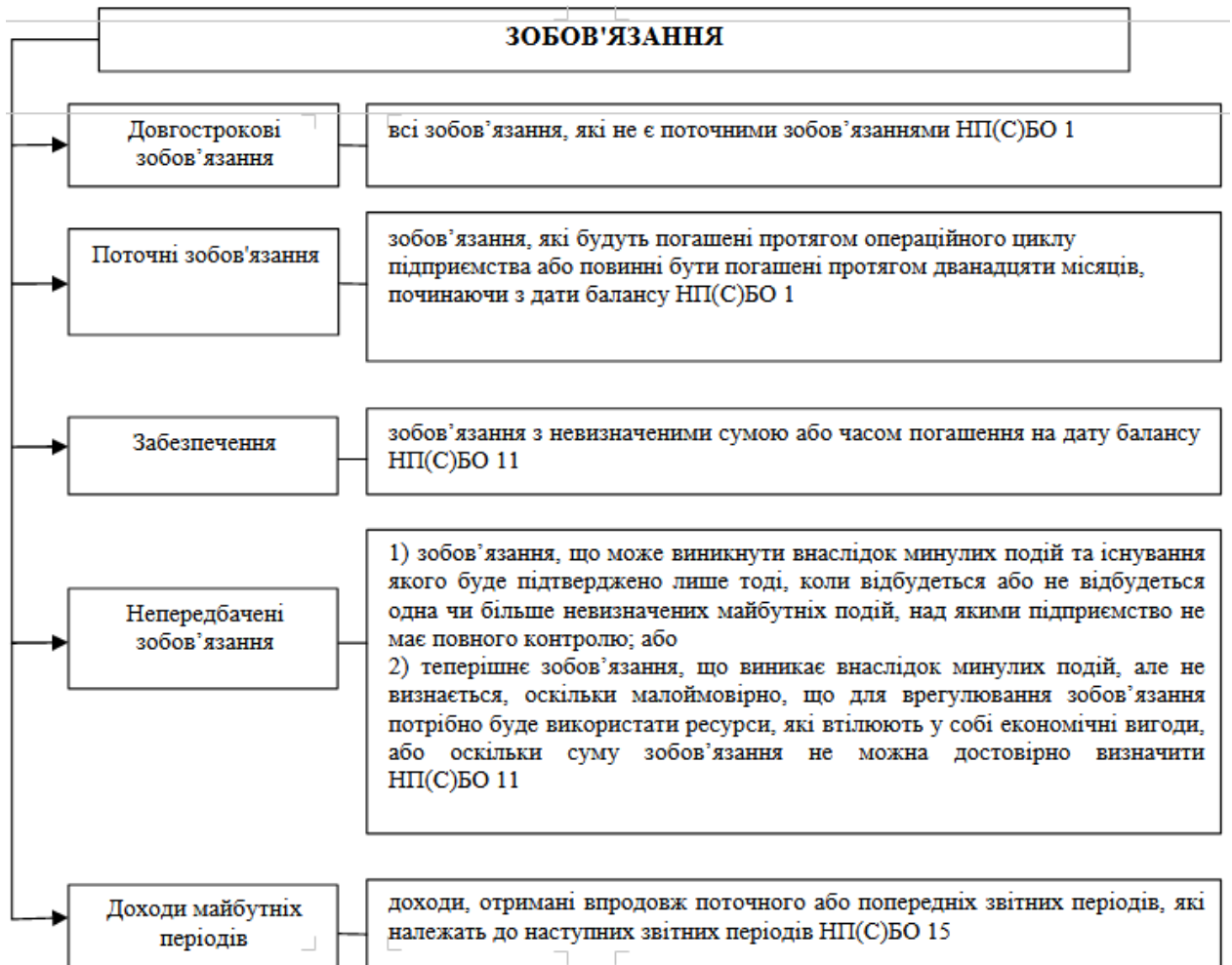

Рис. 1.2. Класифікація видів зобов’язань згідно НП(С)БО 11 «Зобов’язання» [43]

Щодо довгострокового зобов’язання — зобов’язання, термін погашення яких становить більше дванадцяти місяців або більше одного операційного циклу підприємства з дати балансу, якщо такий операційний цикл становить більше дванадцять місяців.

Довгострокові зобов’язання, так само, як і поточні визначаються укладеною угодою (Договір купівлі-продажу, підряд — договір між підрядником та замовником), яка визначає графік погашення зобов’язання

позичальником та порядок сплати ним відсотків, якщо це передбачено умовами відповідної угоди. Адже саме такі умови та сума активів яку отримує підприємство в обмін на зобов'язання, визначають показники, що пов'язані з існуванням та погашенням довгострокової заборгованості.

Варто зазначити, що Бутинець Ф.Ф. У своїй науковій праці подає дещо іншу трансформацію класифікації зобов'язань враховуючи ряд ознак, а саме:

- за складністю: прості, складні;
- за визначеністю у часі: обмежені у часі, безстрокові;
- за забезпеченістю виконання зобов'язань: забезпечені, незабезпечені;
- залежно від підстави виникнення зобов'язання: договірні, позадоговірні;
- за способом погашення: монетарні, немонетарні;
- за часом виникнення: теперішні, майбутні;
- за терміном погашення: довгострокові, короткострокові;
- за можливістю оцінки: фактичні, оціночні, умовні [7].

Зокрема, Сурніна К.С. зазначає, що "...класифікація зобов'язань зводиться до простого переліку визначеного у НП(С)БО 11, адже у бухгалтерському обліку створена на основі господарських процесів. Авторка пропонує розглядати класифікацію зобов'язань (кредиторської заборгованості) за різними ознаками. На її думку, НП(С)БО 11 «Зобов'язання» не розкриває чіткого змісту кожної класифікаційної ознаки конкретних видів зобов'язань, порівняно з ознаками, які визначені Цивільним та Господарським кодексами України [53].

На наш погляд, класифікація дає можливість чітко визначити усі умови віднесення тих чи інших зобов'язань за розрахунками з постачальниками та підрядниками до певного виду, адже це має безпосередній вплив на відображення інформації у регламентованому обліку. Наприклад, згідно МСФЗ для обліку достатнім буде поділ зобов'язань на поточні та

довгострокові. Щодо практичної точки зору, то у системі управління, доцільно виділяти прострочену кредиторську заборгованість.

Основні види кредиторської заборгованості, які мають місце у сучасній фінансовій практиці зображені у табл. 1.3.

Таблиця 1.3

Види кредиторської заборгованості у сучасних умовах ведення бізнесу

Види кредиторської заборгованості
кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги, термін оплати за якими не настав
кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги, котрі вчасно не оплачені
кредиторська заборгованість за виданими векселями
кредиторська заборгованість за отриманими авансами
кредиторська заборгованість з бюджетом і позабюджетними платежами
кредиторська заборгованість зі страхування
кредиторська заборгованість з оплати праці
Інші види кредиторської заборгованості

Джерело: [43]

Оцінка зобов'язань є важливою при формуванні облікової політики підприємства. Застосування принципу обачності, що передрачає застосування у бухгалтерському обліку методів оцінки, які мають відобразити заниження сум визнаних зобов'язань, є важливим для оцінки зобов'язань. Проте, розглядаючи принцип безперервності оцінка зобов'язань підприємства здійснюється виходячи з припущення, що його фінансово-господарська діяльність триватиме й надалі.

Зобов'язання визнаються за наявних двох обов'язкових ознак:

- коли оцінка зобов'язання може бути достовірного визначена;
- існує ймовірність зменшення економічних вигід у майбутньому внаслідок його погашення.

Поточні зобов'язання за розрахунками з постачальниками та підрядниками відображаються на окремій статті. В бухгалтерському обліку активи та зобов'язання відображаються в день їх виникнення, незалежно від дати руху коштів за ними.

Регулярно щомісячно значна частина зобов'язань підприємства нараховується з відображенням в обліку по кредиту — нарахованих зобов'язань, по дебету рахунків активів або витрат. У цьому випадку визнання кредиторської заборгованості безпосередньо залежить від визнання відповідних активів та витрат. Іншою умовою визнання кредиторської заборгованості у балансі є можливість її достовірної оцінки, тобто коли сума зобов'язання визначається однозначно та відображається у відповідних документах. Але існують випадки де сума платежу залежить від подальших подій, а кредиторська заборгованість визнається у таких випадках, якщо її можна оцінити з певною мірою достовірності.

Розподіл зобов'язань за статтями балансу може здійснюватися як за номінальною, та і за справедливою вартістю (рис.1.3).

Рис. 1.3. Критерії визнання зобов'язання (кредиторської заборгованості) за розрахунками з постачальниками та підрядниками

Джерело: сформовано автором [43].

В оцінці заборгованості перед постачальниками та підрядниками, виникають певні відмінності. Згідно з НП(С)БО 11, такі зобов'язання відображаються в балансі за сумою погашення, а за МСБО 13 для визначення балансової вартості використовують такі види оцінок, як історична собівартість, поточна собівартість, вартість розрахунку (платежу), теперішня вартість, справедлива вартість.

Характер обліку і відображення у фінансовій звітності зобов'язань за номінальною вартістю обумовлюється Планом рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу та зобов'язань та Інструкцією про його застосування.

Урахування в бухгалтерському обліку ризику зобов'язань ґрунтується на визначені зазначеного ризику, як ризику неможливості суб'єкта підприємництва розрахуватись за отримані товарно-матеріальні цінності (роботи, послуги) за кредиторською заборгованістю.

Таким чином, варто підкреслити, що у фінансово-господарській діяльності підприємства виникають обставини, які впливають не на своєчасне виконання зобов'язань або взагалі припиняють здійснення. Обставинами цього може бути тимчасова або стійка фінансова неплатоспроможність, банкрутство, надзвичайні події. Своєчасне погашення кредиторської заборгованості за розрахунками з постачальниками та підрядниками є позитивним фактором впливу на ведення господарської діяльності та формування позитивного фінансового результату.

1.3. Сучасні виклики нормативно-правового регулювання обліково-контрольного забезпечення ефективності управління розрахунками з постачальниками та підрядниками

В умовах нестабільних економічних відносин обліково-контрольне забезпечення розрахунків з постачальниками та підрядниками знаходиться

під особливою увагою з боку контролюючих органів. Бухгалтерський облік на досліджуваному підприємстві ведеться згідно чинних законодавчих та нормативних положень, дотримання яких чітко контролюється як бухгалтерським відділом так й іншими адміністративними працівниками.

Для організації ефективної фінансово-господарської діяльності підприємства та злагодженої роботи, запобігання непередбачених штрафних санкцій та зайвих витрат необхідно дотримуватись при веденні обліку та контролю за розрахунками з постачальниками та підрядниками певних норм, умов та правил визначених діючими нормативно-правовими актами. З метою правильного використання законодавчих актів, бухгалтери, аудитори, інший адміністративний персонал має чітко контролювати та спостерігати за усіма змінами, які досить часто відбуваються у законодавстві та своєчасно реагувати на зміни щодо ведення розрахункових операцій, як з постачальниками та підрядниками, так і іншими кредиторами та дебіторами.

Значний внесок у розвиток питань ведення обліку, контролю формування розрахунків з постачальниками та підрядниками зробили вітчизняні та вітчизняні науковці, такі як: Бутинець Ф.Ф., Верига Ю.А., Голов С.Ф., Дем'яненко М.Я., Дерій В.А., Задорожний З.В., Михайлишина Н.П., Хомин М.С. Та інші провідні вчені-економісти.

Більшість авторів у своїх дослідженнях щодо нормативно-правового регулювання певних об'єктів обліку та контролю здійснюють розподіл законодавчих актів умовно на чотири рівні. Уточнена класифікація нормативно-правового забезпечення управління формуванням розрахунків з постачальниками та підрядниками представлена у таблиці 1.4.

Варто розкрити сутність кожного окремо наведеного рівня регулювання. І рівень — Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та Міжнародні стандарти фінансової звітності. Підприємства, які здійснюють розрахунки з нерезидентами за товари, роботи, послуги регулюються нормами визначеними у таких нормативних актах:

Таблиця 1.4

Деталізація характерних особливостей рівнів нормативно-правового регулювання обліку і контролю розрахунків з постачальниками та підрядниками

Рівень регулювання обліку і контролю	Найменування рівня регулювання обліку і контролю формування розрахунків з постачальником та підрядником	Нормативні документи, що належать рівню регулювання
I рівень	Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та Міжнародні стандарти фінансової звітності	<i>МСБО 1. Подання фінансової звітності</i>
		<i>МСБО 37. Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи</i>
		<i>МСБО 21. Вплив змін валютних курсів</i>
II рівень	Національні нормативно-правові акти	<i>Закон України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні”</i>
		<i>Податковий кодекс України</i>
		<i>Господарський кодекс України</i>
		<i>Цивільний кодекс України</i>
		<i>Закон України “Про валюту та валютні операції”</i>
		<i>Закон України “Про банки і банківську діяльність”</i>
III рівень	Національні підзаконні нормативно-правові акти	<i>НП(С)БО 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності”</i>
		<i>НП(С)БО 11 “Зобов'язання”</i>
		<i>НП(С)БО 16 “Витрати”</i>
		<i>НП(С)БО 21 “Вплив змін валютних курсів”</i>

Продовження табл. 1.4

IV рівень	Інструкції, методичні рекомендації та положення державного регулювання	<i>Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій</i>
		<i>Інструкція № 146 “Про порядок відкриття та використання рахунків у національній та іноземній валюті”</i>
		<i>Інструкція “Про безготівкові розрахунки в національній валюті користувачів платних послуг”</i>
		<i>Постанова Правління НБУ “Про встановлення граничної суми розрахунків готівкою</i>
		<i>Положення “Про інвентаризацію активів та зобов'язань”</i>
		<i>Положення “Про ведення касових операцій в національній валюті”</i>
		<i>Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності</i>

Джерело: розробка автора на основі [25; 28; 31; 34; 36; 39; 43; 45; 48; 49; 51].

– МСБО 1 Подання фінансової звітності, цей стандарт визначає основи подання фінансової звітності загального призначення для забезпечення її зіставності з фінансовою звітністю суб'єкта господарювання за попередні періоди, а також з фінансовою звітністю інших суб'єктів господарювання. Він установлює загальні вимоги щодо подання фінансової звітності, настанови щодо її структури та мінімальні вимоги щодо її змісту. Якщо розглядати звіт Інший сукупний дохід, то компонентом іншого сукупного доходу є окремі зобов'язання, призначені як такі, що оцінюються за справедливою вартістю з відображенням результату переоцінки у прибутку або збитку, величина зміни справедливої вартості, що відноситься до змін кредитного ризику за зобов'язаннями.

– МСБО 37. Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи, забезпечення застосування належних критеріїв визнання і методів оцінки, що

застосовуються до забезпечень, умовних зобов'язань і умовних активів, а також розкриття інформації у примітках, достатньої для надання користувачам можливості зрозуміти їхній характер, строки і суму;

– МСБО 21. Вплив змін валютних курсів, при імпорті товарів та розрахунків з іноземними постачальниками та підрядниками необхідно регулюватись даним стандартом, який встановлює, як включати операції в іноземній валюті і закордонні господарські одиниці у фінансову звітність суб'єкта господарювання, та як переводити фінансову звітність у валюту подання. Підприємство може здійснювати зовнішню діяльність двома способами – проводячи операції в іноземній валюті або маючи закордонні господарські одиниці. Крім того, підприємство може подавати свою фінансову звітність в іноземній валюті.

II рівень — Національні нормативно-правові акти:

– Закон України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні”, встановлює єдині правові і методологічні засади організації та ведення бухгалтерського обліку в Україні, в тому числі розрахунків з постачальниками та підрядниками. Закон регулює процес збирання, реєстрації й узагальнення інформації, що здійснюється шляхом суцільного, безперервного документування усіх господарських операцій, в т.ч. тих розрахункових операцій з постачальниками та підрядниками та достовірного відображення усіх даних за господарськими операціями щодо готівкових та безготівкових операцій.

– Податковий кодекс України — чітко регулює взаєморозрахунки комерційних підприємств та держави щодо сплати податків та обов'язкових платежів і зборів та порядок їх справляння, визначає обов'язки та права платників податків, визначає основні права, норми та компетенцію контролюючих органів, визначає міру відповідальності за порушення чинних норм податкового законодавства.

– Закон України “Про валюту та валютні операції”, регулює термін (180 календарних днів) визначених на час дії військового стану, які

визначають завершення розрахунків у валюті за контрактом ЗЕД (спеціальна, «воєнна» норма п. 14 Постанови № 18). У «невоєнний час» цей термін складає 365 кал. днів (п. 21 Положення № 5, пп. «2» ст. 12 Закону № 2473), це проміжок часу між датою оформлення митної декларації та датою здійснення платежу, тобто між постачанням та остаточним розрахунком за товари, роботи, послуги. Це також називають валютним контролем, який діє й на попередню оплату, тобто проміжок часу між авансом та отриманням товару, роботи, послуги. Зокрема визначено поріг фінансового моніторингу до 400 тис. грн (еквівалент за курсом на дату здійснення операції), тобто обсяг операції, до якої не застосовуються граничні строки розрахунків за ЗЕД-контрактом, тобто операції не потрапляють під валютний контроль .

III рівень — Національні підзаконні нормативно-правові акти:

- НП(С)БО 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності” - регулює відображення інформації про зобов'язання за розрахунками з постачальниками та підрядниками за товари, роботи, послуги у Балансі.

- НП(С)БО 11 “Зобов'язання” - визначає види та оцінку зобов'язань, їх класифікацію, що дає змогу бухгалтерам чітко певну господарську операцію та зобов'язання до зазначених класифікаційних вимог, з урахуванням законодавчих норм.

- НП(С)БО 21 “Вплив змін валютних курсів”, визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про операції в іноземній валюті визначеній у контракті розрахунків з постачальниками та підрядниками, та відображення показників статей фінансової звітності господарських одиниць за межами України в грошовій одиниці України.

IV рівень — Інструкції, методичні рекомендації та положення державного регулювання:

- Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, встановлює призначення і порядок ведення рахунків бухгалтерського обліку для узагальнення методом подвійного запису

інформації про наявність і рух активів, капіталу, зобов'язань та факти здійснення фінансово-господарської діяльності підприємств та організацій.

З дослідження нормативно-правового регулювання обліку і контролю формування розрахунків з постачальниками та підрядниками можна зазначити, що серед достатньої кількості різних нормативно-правових актів, між окремими із них виникають певні розбіжності. Тому питання обліку окремих складових щодо визнання та оцінки кредиторської заборгованості за розрахунками з постачальниками та підрядниками, формами здійснення платежів є досить актуальними та дискусійними серед науковців, тому й потребують пильної уваги з боку дослідників.

Висновки до розділу 1

Узагальнюючи теоретичні аспекти обліково-контрольного забезпечення ефективності управління розрахунками з постачальниками та підрядниками у магістерській роботі було зроблено наступні висновки:

1. Досліджуючи економічну сутність розрахунків з постачальниками та підрядниками в обліковому та контрольному контексті, виокремлено основні поняття, які мають прямий вплив на відображення інформації щодо економічних понять «розрахунки», «зобов'язання» та «кредиторська заборгованість», яка виникає в процесі здійснення розрахунків з контрагентами. Дані трактування знаходяться під пильною увагою науковців, які у своїх працях розкривають сутність зазначених вище понять, з врахування різних часових проміжків їх трансформації та уточнення з врахуванням постійних законодавчих змін. Але, потрібно зазначити, що думки науковців неоднозначні щодо економічної сутності «розрахунки», тому на нашу думку — це набір економічних відносин між суб'єктами господарювання, які виникають при здійсненні фінансових договірних домовленостей, які не лише підтверджуються юридично правильно оформленими документами щодо виконання поставок продукції (товарів, робіт та послуг), а й дотриманням чітких умов з оплати платежів за договором (контрактом).

2. У роботі розглянуто форми, класифікацію, визнання та оцінку кредиторської заборгованості за розрахунками з постачальниками та підрядниками, як основних важелів обліково-контрольного забезпечення ефективного управління розрахунковими операціями.

3. Розглянуто та визначено вплив сучасних підходів до нормативно-правового регулювання обліково-контрольного забезпечення ефективності управління розрахунків з постачальниками та підрядниками, де проведено структурування нормативно-правових актів за рівнями впливу регулювання та контролю за дотриманням цих актів.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ РОЗРАХУНКАМИ З ПОСТАЧАЛЬНИКАМИ ТА ПІДРЯДНИКАМИ

2.1. Організаційно-економічна характеристика об'єкта дослідження

Досліджуване підприємство Селянське (фермерське) господарство «Світанок» створене згідно Закону України «Про особисте селянське господарство»[42], яке діє відповідно до законодавчих актів та Закону України «Про фермерське господарство».

СФГ «Світанок» у своїй діяльності керується Статутом (Додаток Б), затвердженим рішенням засновника (голови) СФГ «Світанок» та зареєстроване у державній реєстрації змін до установчих документів юридичної особи.

Основною метою фінансово-господарської діяльності СФГ «Світанок» є отримання прибутку з подальшим його розподілом між членами господарства пропорційно до внесків зареєстрованого капіталу господарства, трудового внеску кожного з них з метою досягнення економічних і соціальних резервів, у тому числі виробництва та реалізації сільськогосподарської продукції, надання юридичним та фізичним особам послуг у галузі сільського господарства, та ведення інших видів діяльності для задоволення потреб підприємства ведення ефективного бізнесу на земельних ділянках, які є у власності чи користуванні господарства (табл.2.1.)

Таблиця 2.1

Реєстраційні дані СФГ «Світанок»

<i>Класифікаційні дані:</i>	
Місцезнаходження за КОАТУУ	09834 Київська область, Тетіївський район, с. Стадниця, вул. Шкільна, будинок, 8
Організаційно-правова форма за КОПФГ	110 Фермерське господарство
<i>Предмет та види економічної діяльності за КВЕД-2010:</i>	
01.11	Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур
01.63	Післяурожайна діяльність
01.50	Змішане сільське господарство
46.21	Оптова торгівля зерном, необробленим тютюном, насінням і кормами для тварин
01.61	Допоміжна діяльність у рослинництві
49.4	Вантажний автомобільний транспорт

СФГ «Світанок» самостійно визначає напрямок своєї діяльності, спеціалізацію, організовує виробництво сільськогосподарської продукції, її реалізацію, за власним бажанням підбирає партнерів та контрагентів для ведення розрахункових операцій з покупки та продажу продукції. Земля в сільському господарстві є основним засобом виробництва. Рівень використання та збереження землі, як засобу виробництва для майбутніх поколінь залежить від ряду факторів, в тому числі від соціально-економічних.

Одним з основних показників використання ораних земель є структура посівних площ, де визначається процентне співвідношення окремих культур та їх груп у загальній посівній площі. Залежно від природно-економічних та кліматичних умов, потреб народного господарства у кожній зоні склалась відповідна структура посівних площ у різних видах продукції та економічної ефективності її виробництва. Проаналізовано склад і структуру посівних площ СФГ «Світанок» за 2021 - 2023 роки та наведено у (табл. 2.2.).

Таблиця 2.2

Склад і структура посівних площ СФГ «Світанок», за 2021 - 2023 рр.

Назва культури	2021р.		2022р.		2023р.		Відносне відхилення, %	
	Площа, га	В % до підсумку	Площа, га	В % до підсумку	Площа, га	В% до підсумку	2023 р. до 2021р.	2023 р. до 2022р.
Культури зернові та зернобобові	760,73	48,28	727,22	37,44	1015,00	53,40	33,42	39,57
Пшениця озима	250,00	15,87	60,00	3,09	220,00	11,57	-12,00	266,67
Ячмінь озимий	-	0,00	60,00	3,09	60,00	3,16	100,00	0,00
Ячмінь ярий	120,00	7,62	150,00	7,72	200,00	10,52	66,67	33,33
Жито озиме	-	0,00	-	0,00	25,00	1,32	100,00	100,00
Кукурудза на зерно	370,73	23,53	457,22	23,54	510,00	26,83	37,57	11,54
Культури зернобобові	20,00	1,27	-	-	-	-	-	-
Горох	20,00	1,27	-	0,00	-	0,00	-100,00	0,00
Культури технічні	445,00	28,24	750,00	38,62	455,78	22,93	-2,07	-41,90
Соя	45,00	2,86	250,00	12,87	135,78	7,14	201,73	45,69
Ріпак озимий	200,00	12,69	250,00	12,87	100,00	5,26	-50,00	-60,00
Соняшник	200,00	12,69	250,00	12,87	220,00	10,52	0,00	-20,00
Культури озимі на зерно та зелений корм	370,00	23,48	465,00	23,94	450,00	23,67	21,62	-3,23
з них культури зернові на зерно	120,00	7,62	305,00	15,70	280,00	14,73	133,33	-8,20
Пшениця	60,00	3,81	220,00	11,33	240,00	12,63	300,00	9,09
Ячмінь	60,00	3,81	60,00	3,09	40,0	2,10	-33,33	-33,33
Жито	-	0,00	25,00	1,29	-	0,00	-100,00	-100,00
Ріпак на зерно	250,00	15,87	160,00	8,24	170,00	8,94	-32,00	6,25
Всього угідь, с/г	1150,73	100	1192,22	100	1465,00	100	20,63	-2,13

З проведеного аналізу таблиці 2.2. складу і структури посівних площ СФГ «Світанок» за 2021-2023 роки видно, що склад і структура посівних площ у 2023 році порівняно з 2021 збільшилась, а саме по зернових та зернобобових культурах на 33,42%, по пшениці озимій зменшилися на 12,00% , по ячменю озимому збільшилися на 100 % по ячменю ярому – на 66,67%, житу озимому – на 100% , кукурудзі на зерно – на 37,57 %, гороху та ріпаку, навпаки, зменшилася на 100% та 50% відповідно по сої зросла на 201,73%, по соняшнику не змінилася, по пшениці зросла – на 300%, ячменю зменшилась на 33,33%, по житу – на 100%, ріпаку озимому на 32%. У 2023 році порівняно з 2022 роком видно, що відбулося збільшення посівних площ зернових та зернобобових культур – на 39,57%, озимій пшениці – на 266,67%, ячменю ярому збільшилась – на 33,33%, житу озимому – на 100%, кукурудзі на зерно – на 11,54%, пшениці - на 9,09%, ріпаку на зерно – на 6,25%, ячменю озимому та гороху – змін не було, по сої зменшилась – на 41,90%, ріпаку озимому – на 60%, соняшнику- на 20%. Загальна площа сільськогосподарських угідь у 2023 році у порівнянні з 2021 роком збільшилась на 20,635%, а в порівнянні до 2022 роком — зменшилась на 2,13%.

Зокрема, нами здійснено аналіз доходів та витрат підприємства, який полягає в обґрунтуванні шляхів збільшення доходів від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) та оптимізації витрат досліджуваного підприємства.

Проаналізувати структуру витрат та доходів СФГ «Світанок» можна проаналізувавши ф. 2-м «Звіт про фінансові результати підприємства (Звіт про сукупний дохід)» дані з якої наведено в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Структура доходів і витрат СФГ «Світанок», за 2021- 2023 роки

Показники	2021 р		2022р		2023 р		Відносне відхилення, %	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	2023 р. до 2021 р	2023 р. до 2022 р.
Доходи:								
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	53480	99,62	59003	95,16	56241	98,46	5,16	-4,68
Інші операційні доходи	205,0	0,38	3001	4,84	878,4	1,54	328,49	-70,73
Дохід від участі в капіталі	-	-	-	-	-	-	-	-100
Інші фінансові доходи	-	-	-	-	-	-	-	-100
Інші доходи	-	-	-	-	-	-	-	-100
Разом доходів:	53685,0	100	62004,0	100	57119,4	100	6,40	-7,88
Витрати:								
Собівартість реалізованої продукції	40748,0	94,63	50680,0	96,53	48095,4	97,05	18,03	-5,10
Адміністративні витрати	-	-	-	-	-	-	-	-
Витрати на збут	-	-	-	-	-	-	-	-
Інші операційні витрати	2311,0	5,37	1822,0	3,47	1461,0	2,95	-36,78	-19,81
Фінансові витрати	-	-	-	-	-	-	-	-
Втрати від участі в капіталі	-	-	-	-	-	-	-	-
Інші витрати	-	-	-	-	-	-	-	-
Витрати (дохід) з ПП	-	-	-	-	-	-	-	-
Разом витрат:	43059,0	100	52502,0	100	49556,4	100	15,09	-5,61
Чистий прибуток	10626,0		9502,00		7563,00			

З даної таблиці 2.3 видно, що чистий дохід у 2023 році у порівнянні з 2022 роком збільшився на 5,16%, інші операційні доходи збільшилися на 328,49%, у 2023 році порівняно з 2022 роком чистий дохід зменшився на 4,68%, інші операційні доходи на 70,73%.

В загальному підсумку доходи у 2023 року у відношенні до 2021 року збільшилися на 6,40%, а у відношенні до 2022 року зменшилися на 7,88%.

Аналіз загальної суми витрат показує, що у 2023 році порівняно з 2021 р. та 2022 роками, зросли відповідно на 15,09 % та на 5,61%.

У 2023 році порівняно з 2021 роком відбулося найбільше відносне відхилення по інших операційних доходах, а порівняно з 2022 р. найбільше відхилення з втрат від участі в капіталі. Так, у 2023 році порівняно з 2021 роком інші операційні доходи збільшилися на 328,49%. У 2023 році порівняно з 2021 роком собівартість реалізованої продукції підвищилась на 18,03%, а порівняно з 2022 роком, собівартість реалізованої продукції зменшилась – на 5,10%.

На розміри СФГ «Світанок» та його виробничі підрозділи впливають природні, економічні, організаційні, технічні чинники, де окремі з них сприяють збільшенню розміру підприємства, а інші навпаки обмежують їх.

Нами проаналізовано розміри СФГ «Світанок» та здійснено аналіз забезпечення підприємства основними засобами та ефективність їх використання (табл. 2.4).

Проаналізувавши дані таблиці 2.4 можна зробити висновок, що валова продукція СФГ «Світанок» протягом трьох років зросла, зокрема у 2023 році на 37% у порівнянні із 2022 роком, товарна продукція зросла на 9,53%. Проте, валовий та чистий прибуток зменшився на 20,41%.

Таблиця 2.4

**Основні показники господарської діяльності СФГ «Світанок»,
за 2021-2023 роки**

Показники	2021р.	2022р.	2023 р.	Відносне відхилення, %	
				2023 р. до 2021р.	2023 р. до 2022р.
Валова продукція	57402,1	62665,7	85854,4	49,57	37,00
Товарна продукція, тис. грн.	65095,7	69267,0	75874,1	16,56	9,53
Земельна площа с.-г. угіддь, га.	1150,73	1192,22	1465,00	27,31	22,88
Середньорічна вартість основних засобів – всього, тис. грн.	59508,5	63661,0	62515,5	5,05	-1,80
Середньорічна вартість оборотних засобів – всього, тис. грн.	53493,0	63566,0	81326,0	52,03	27,94
Всього працівників, осіб	38	38	40	5,26	5,26
Валовий прибуток, тис. грн..	10626,0	9502,0	7563,0	-28,83	-20,41
Чистий прибуток, тис. грн.	10626,0	9502,0	7563,0	-28,83	-20,41
Показники:					
Капіталозабезпеченість, грн.	37,77	32,78	32,89	-12,91	0,34
Капіталоозброєність, грн.	1566,01	1675,29	1562,89	-0,20	-6,71
Капіталовіддача, грн.	0,96	0,98	1,37	42,37	39,51
Капіталомісткість, грн	1,04	1,02	0,73	-29,76	-28,32
Рівень рентабельність, %	16,32	12,52	10,92	-33,11	-12,81
Загальний рівень рентабельність, %	18,51	15,16	8,81	-52,41	-41,90
Норма прибутку, %	8,93	7,46	6,05	-32,25	-18,95

Аналізуючи показники 2023 року порівняно з 2022 роком видно, що капіталозабезпеченість зросла на 0,34 %, капіталоозброєність зменшилась на 6,71 %, капіталовіддача збільшилась – на 39,51 %, капіталомісткість – зменшилася на 28,32%, рівень рентабельності – зменшився на 12,81 %, загальний рівень рентабельності – на 41,90%, норма прибутку – на 18,95%.

Отже, можна зазначити, що збільшення собівартості виробництва та реалізації продукції вплинуло на зменшення прибутковості та рівня рентабельності. Тому, з вищенаведених показників діяльності досліджуваного підприємства за 2021-2023 роки випливає, що СФГ «Світанок» є рентабельним.

Варто зазначити, що у досліджуваному підприємстві СФГ «Світанок» згідно п.3 ст. 8 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» відповідальність за організацію бухгалтерського обліку, відображення фактів здійснення господарських операцій та фіксування їх у первинних документах, зберігання документів, реєстрів та звітності несе керівник господарства.

Відповідно до облікової політики затвердженої наказом керівника на СФГ «Світанок» дотримуються методологічних засад ведення бухгалтерського обліку, складання фінансової та статистичної звітності та її подання у чітко визначені законодавством терміни.

СФГ «Світанок» є платником єдиного податку 4 групи та платником ПДВ.

Для відображення та реєстрації фактів господарської діяльності досліджуваного підприємства в обліку, застосовують автоматизовану форму обліку. Головний бухгалтер СФГ «Світанок» несе відповідальність за рівень відповідності реєстрів обліку та порядок та спосіб реєстрації й узагальнення інформації згідно чинних законодавчих актів.

У СФГ «Світанок» бухгалтерський облік ведеться бухгалтерською службою, яку очолює головний бухгалтер. Права, обов'язки головного бухгалтера та працівників бухгалтерської служби визначаються наказом про

облікову політику згідно Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» та затвердженими посадовими інструкціями.

Отже, проаналізувавши показники діяльності СФГ «Світанок» можна зробити висновок, що діюче підприємство працює стабільно та має можливість погашати свої зобов'язання вчасно, оскільки показники платоспроможності суб'єкта господарювання знаходяться на оптимальному рівні. Проте варто зазначити, що одним із негативних факторів ведення обліку на підприємстві є те, що СФГ «Світанок» використовує застарілий програмний продукт для ведення обліку країни-агресора, крім того рівень володіння окремими працівниками бухгалтерської служби програмного програмних рішень є незадовільний.

2.2. Документальне забезпечення ефективності управління розрахунками з постачальниками та підрядниками

В умовах нестабільних економічних відносин, пріоритетним напрямом ведення бізнесу є формування розрахунків з контрагентами, виконанням договірних відносин між двома сторонами та раціональне документальне забезпечення. Останнє займає вагоме місце у життєдіяльності будь-якого суб'єкта господарювання. Адже без належним чином оформленого документу, який підтверджує факт здійснення господарської операції неможливе відображення у бухгалтерському обліку, що значним чином вплине на фінансову звітність суб'єкта господарювання та результати його діяльності.

Одним із першочергових завдань, які стають перед керівництвом та бухгалтерською службою СФГ «Світанок» є дотримання Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та Положення

№88 «Про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку», які регулюють належним чином налагодження документообігу з ефективного управління розрахунками з постачальниками та підрядниками.

Так, Подмешельська Ю.В. та Корнієнко Д.В. зазначають, що «...для виконання завдань бухгалтерського обліку використовуються такі елементи як: первинні документи, рахунки обліку, регістри обліку, інші бухгалтерські документи...» [32].

Документування — є елементом методу бухгалтерського обліку, регламентованим процесом фіксування певної інформації з дотриманням встановлених правил її запису у первинних документах, з усіма обов'язковими реквізитами, що надає цим документам юридичної сили. Варто зазначити, що при певних конфліктних ситуаціях між підприємствами при судових розслідуваннях первинні документи мають ще й доказову силу, що є позитивним фактором при здійсненні фінансово-господарської діяльності.

Документування розрахунків з постачальниками та підрядниками залежить від терміну та форми оплати (табл. 2.5).

У СФГ «Світанок» господарські операції за розрахунками з постачальниками та підрядниками відображаються лише на підставі своєчасно та правильно оформлених первинних документів із заповненням усіх обов'язкових реквізитів. Первинні документи, що надходять у бухгалтерію підприємства, ретельно підлягають перевірці за якісними критеріями, де визначають достовірність, законність, правильність, точність зазначених даних за фактом здійснення господарської операції.

Носіями первинного обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками є такі первинні документи: рахунки-фактури, товарно-транспортні накладні, довіреності, договори (рис. 2.1) [48].

Таблиця 2.5

Схема процесу первинного обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками

Учасники розрахункових операцій	Процес оформлення первинних документів	Учасники розрахункових операцій
Попередня оплата		
Покупець	Сплата (платіжна інструкція, видатковий касовий ордер, виписка банку)	Постачальникам та підрядникам (за товари, роботи, послуги)
Постачальники та підрядники	Відвантаження (накладна, податкова накладна)	Покупець
Попереднє відвантаження товару з наступною післяплатою		
Постачальники та підрядники	Відвантаження (накладна, податкова накладна)	Покупець
Покупець	Сплата (платіжна інструкція, видатковий касовий ордер, виписка банку)	Постачальникам та підрядникам (за товари, роботи, послуги)
Попередня оплата з поточного рахунку		
Покупець	Сплата згідно укладеного договору (платіжна інструкція, видатковий касовий ордер, виписка банку)	Постачальникам та підрядникам (за товари, роботи, послуги)
Постачальники та підрядники	Відвантаження (накладна, податкова накладна)	Покупець
Попереднє відвантаження товару з наступною оплатою (повернення)		
Покупець	Відвантаження (накладна, податкова накладна)	Постачальникам та підрядникам (за товари, роботи, послуги)
Постачальники	Сплата (платіжна інструкція)	Покупець

Джерело: розробка автора

У СФГ «Світанок» надходження товарів від постачальників оформляється товарно-транспортною накладною, податковою накладною, рахунком фактурою. Приймання товарно-матеріальних цінностей (сировина і матеріали, будівельні матеріали, запчастин та інших запасів), оформляється

прибутковим ордером ф. № М-4. При виявленні кількісних та якісних розбіжностей з даними інших супровідних документів постачальника, складається Акт приймання матеріалів.

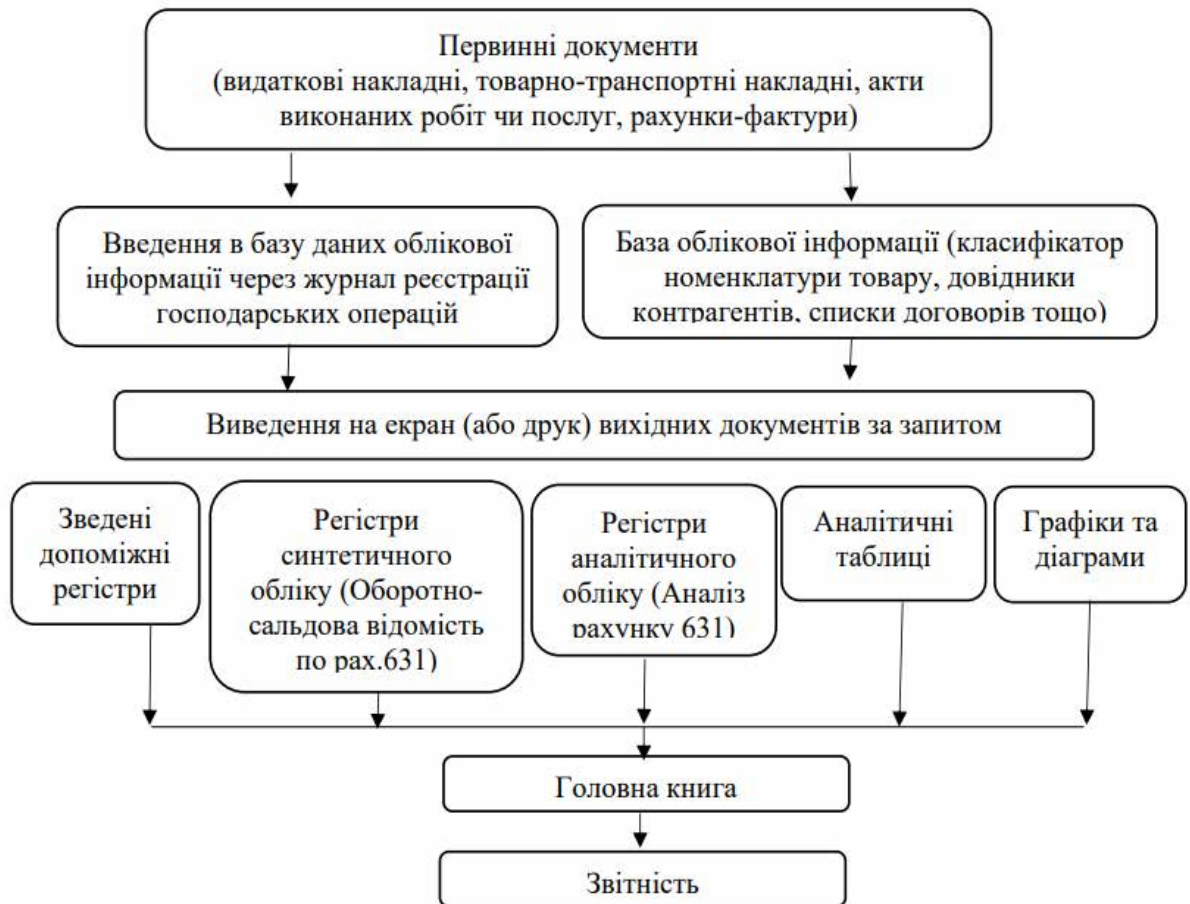

Рис. 2.1. Документальне забезпечення управління розрахунками з постачальниками та підрядниками

Досліджуваному підприємству постачальник на відвантажену продукцію виписує товарні та платіжні документи та передає їх банку.

Основним документом з розрахункових взаємовідносин з постачальниками є рахунок-фактура, який служить підставою для оформлення відповідних банківських платіжних документів на перерахунок заборгованості: платіжних вимог, акредитивів, платіжних доручень, розрахункових чеків (лімітованих, нелімітованих).

Постачальник виписує Рахунок-фактуру на товарно-матеріальні цінності, які відпускаються. У зазначеному документі вказуються наступні реквізити:

- постачальник і його адреса;
- номер поточного розрахункового рахунку в банку за місцем знаходження;
- станція відправлення і станція прибуття вантажу;
- дата та спосіб відвантаження тощо.

В ньому вказується найменування цінностей за видами, одиниці виміру, кількість, ціна і сума, а також сума на яку відпущено увесь обсяг товару. В документі обов'язково роблять посилання на договір. Вказують номер квитанції та накладні за якими відпущені матеріальні цінності. Бухгалтер ретельно перевіряє Рахунки-фактури постачальників на предмет правильності заповнення всіх реквізитів та цін. Після перевірки відповідності кількості одержаного і вказаного в рахунку-фактурі вантажу, їх застосовують для записів в реєстрах бухгалтерського обліку.

Проте, негативним моментом є невідповідність одержаного вантажу який звіряють з даними рахунків-фактур, у такому випадку пред'являють претензію постачальнику.

Зі складу постачальника товар отримують за довіреністю із пред'явленням паспорта, але довіреність залишається у постачальника, незалежно від терміну її дії. Завідувач складу постачальника разом з іншими первинними документами здає довіреність до бухгалтерії свого підприємства. Строк дії довіреності встановлюється в залежності від можливості одержання та вивезення відповідних ТМЦ, але не повинен перевищувати 10 днів. Довіреність оформляється у довільній формі.

Обов'язковим первинним документом для покупця та постачальника є товарно-транспортна накладна (ТТН), яка не є бланком суворої звітності (табл.2.6). Водій транспортного засобу який перевозить вантаж робить відповідні відмітки у ТТН. Зазначений документ оформляється як замовником послуг, так і відправником вантажу у трьох примірниках, де один залишається у постачальника, другий примірник — замовнику, третій водієві.

Таблиця 2.6

Порядок оформлення товарно-транспортної накладної

Етапи оформлення документів	Бухгалтер	Керівник	Завідувач складом постачальника	Водій(водій-експедитор)	Завідувач складом
Складання ТТН	+				
Затвердження ТТН	+	+	+		
Отримання матеріалів			+	+	
Доставка матеріалів				+	
Відвантаження матеріалів				+	+

Варто зазначити, що ТТН оформляється на кожне перевезення вантажу та на кожного замовника послуги перевезення. Відповідно до Положення № 88 «Про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку» та облікової політики досліджуваного підприємства не заборонено доповнювати типову форму ТТН додатковими реквізитами. Обов'язковим реквізитом є зазначення характерних особливостей транспортного засобу, який перевозить вантаж. Проте, доповнення реквізитів у спеціальних ТТН (хліб, дерево, нафтопродукти, алкогольні напої) заборонено.

ТТН повинна бути оформлена належним чином, оскільки за невідповідність даних у первинному документі законодавством передбачено штраф у розмірі 51000 грн.

Залежно від способу надходження запасів для їх обліку застосовуються різні первинні документи (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

**Документальне оформлення надходження ТМЦ на СФГ «Світанок»
від постачальника**

Подія	Первинний документ	Призначення
ТМЦ надійшли від постачальника або від переробника (якщо переробка сировини була на стороні)	Прибутковий ордер типової форми № М-4; ТТН зі штампом «оприбутковано»	Типова форма № М-4 складається матеріально відповідальною особою в одному примірнику в день надходження цінностей на склад від постачальників. Усі графи заповнюються на підставі документа постачальника. Графа «Номер паспорта» заповнюється, якщо ТМЦ містить дорогоцінні матеріали і каміння. Прибутковий ордер оформляється і в разі надходження на склад безплатно отриманих ТМЦ. Також, згідно з п. 3.6 Методрекомедацій № 2, для оприбуткування запасів можна використовувати ТТН зі штампом «оприбутковано».
1. Є розбіжності між ТМЦ, що фактично надійшли, і даними про них у документах постачальника. 2. ТМЦ надійшли без документів А к т про приймання матеріалів типової форми № М-7; прибутковий ордер типової форми № М-4	Акт про приймання матеріалів типової форми № М-7 (далі – акт) складається: – за наявності розбіжностей між фактичною і заявленою в супровідних документах кількістю та якістю ТМЦ; – під час надходження ТМЦ без документів.	Використовується для оприбуткування матеріалів, що фактично надійшли. В акті зазначаються фактично отримані ТМЦ. Акт складається у двох примірниках, з обов'язковою участю матеріально відповідальної особи, яка приймає ТМЦ, і представника постачальника або незацікавленої організації. Один примірник здається до бухгалтерії, а другий – до відділу постачання або юристові для направлення постачальникові претензії

Джерело: розробка автора

Також для обліку і контролю за надходженням та оприбуткуванням матеріальних цінностей ведеться Журнал обліку вантажів, що надійшли, типової форми № М-1. Записи в журналі робить відділ постачань у міру

надходження ТМЦ на склад – на підставі товарно-транспортних документів, прибуткових ордерів, актів приймання матеріалів.

Оскільки СФГ «Світанок» здійснює розрахунки з постачальниками та підрядниками, й іншими дебіторами, які є платниками ПДВ, не можна не зазначити про Податкову накладну. Звичайно, згідно Податкового кодексу України реєструє податкову накладну постачальник, який її реєструє у Реєстрі податкових накладних із зазначенням усіх необхідних реквізитів. Покупець робить відповідні записи у бухгалтерському обліку щодо відображення податкового кредиту лише за наявності зареєстрованої у Реєстрі податкової накладної постачальником.

Особлива увага під час роботи з Податковою накладною зосереджується на розрахунку коригуванні до Податкової накладної. Даний документ має свій порядок оформлення та проведення реєстраційного процесу, що є важливим при роботі з Податковою накладною.

Не менш важливим процесом документування є відображення розрахунків з підрядниками за виконані роботи (надані послуги), які оформляються Актом виконаних робіт (Додаток В) або Акт наданих послуг (Додаток Г). Даний документ стандартної типової форми складається у 2 примірниках та містить обов'язкові реквізити [48]:

назва документа («Акт виконаних робіт» або «Акт наданих послуг»);

- дата складання акту;
- повні найменування виконавця і замовника, їхні банківські реквізити;
- перелік робіт/послуг, їхня вартість. Якщо хтось зі сторін є платником ПДВ, то назви виконаних робіт/послуг мають співпадати з такими у податковій накладній, так як податківці при перевірці можуть податкову накладну у разі такої невідповідності визнати недійсною;
- одиниці виміру (послуга, квадратні метри, погонні метри, кілометри, штуки тощо). І тут теж треба простежити відповідність з податковою накладною, так як наслідком може бути невизнання останньої (наприклад, в акті зазначена одиниця виміру «кілометри» щодо наданих

послуг з перевезення, а в податковій накладній – одиниця виміру «послуга»);

- виділену суму ПДВ, якщо надавач послуги є платником ПДВ;
- посади осіб, які відповідають за виконання господарської операції та правильність її оформлення;
- період, у якому надавалися послуги;
- особистий підпис або інші дані, що дають змогу ідентифікувати особу, яка брала участь у проведенні господарської операції;
- бажано має бути фраза про те, що роботи виконані повною мірою, сторони не мають претензій одна до одної;
- окрім цього, акт може містити інформацію про конкретний договір (його дата, номер, назва), за яким надавалися послуги, строк протягом якого вони мають бути оплачені.

Досліджуване підприємство використовує безготівкову форму розрахунків з постачальниками та підрядниками та іншими кредиторами та дебіторами, що дозволяє проконтролювати рух грошових коштів на СФГ «Світанок» та достатньо швидко заповнити відповідні платіжні банківські документи: платіжну інструкцію, платіжну вимогу-доручення, квитанція про оплату випискою банку за якою можна перевірити перерахування коштів контрагентам.

Таким чином, варто зазначити, що документальне забезпечення обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками дозволяє забезпечити достовірну інформацію про стан погашення кредиторської заборгованості перед контрагентами та дотримуватись чинних норм законодавства. Але одним із недоліків на досліджуваному підприємстві є відсутність графіку документообігу, що певною мірою впливає на організаційну діяльність ведення первинного обліку.

2.3. Аналітичний та синтетичний облік розрахунків з постачальниками та підрядниками

Сучасні умови ведення бізнесу будуються на договірних відносинах з контрагентами, де визначаються учасниками умови постачання товарно-матеріальних цінностей, виконання робіт та надання послуг. Бухгалтерський облік відіграє важливу роль у життєдіяльності СФГ «Світанок», адже фіксування усіх господарських операцій є основною метою для ефективного функціонування підприємства та прийняття ефективних управлінських рішень щодо контролю за усім господарським процесом, і розрахунками з постачальниками та підрядниками щодо оцінки та відображення кредиторської заборгованості зокрема.

Вагомий вклад у розвиток питання обліку кредиторської заборгованості за розрахунками з постачальниками та підрядниками зробили провідні вітчизняні вчені-економісти, а саме Голов С.Ф., Бутинць Ф.Ф., Гуренко Т.О., Макаренко А.П., Меліхова Т.О., Подмешальська Ю.В., Пилипенко К.А., Хом'як Р.Л. та інших науковці. Проте, незважаючи на значні напрацювання науковців окремі питання обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками у зв'язку із постійними законодавчими змінами й досі залишаються актуальними та потребують поглибленого дослідження.

Господарські операції з придбання товарів, робіт, послуг на СФГ «Світанок» здійснюються досить часто. Тому для обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками згідно Інструкції №291 до «Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу та зобов'язань» затвердженої наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 № 296 (із змінами та доповненнями), відкривається балансовий пасивний рахунок 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками».

На рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» ведеться облік розрахунків з постачальниками та підрядниками за одержані товарно-матеріальні цінності, виконанні роботи і надані послуги.

За кредитом рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» відображається заборгованість за одержані від постачальників та підрядників товарно-матеріальні цінності, прийняті роботи, послуги, за дебетом — погашення чи списання кредиторської заборгованості.

До рахунку 63 "Розрахунки з постачальниками та підрядниками" відкриваються такі субрахунки:

- 631 "Розрахунки з вітчизняними постачальниками"
- 632 "Розрахунки з іноземними постачальниками"
- 633 "Розрахунки з учасниками ПФГ"

СФГ «Світанок» для обліку розрахунків з вітчизняними постачальниками та підрядниками за одержані товарно-матеріальні цінності, виконані роботи, надані послуги використовує субрахунок 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками».

По кредиту зазначених субрахунків відображають заборгованість за отримані виробничі запаси, малоцінні швидкозношувані предмети, товари, виконані роботи, надані послуги: Дт 15 «Капітальні інвестиції», 20 «Виробничі запаси», 22 «Малоцінні швидкозношувані предмети», 28 «Товари», 23 «Виробництво», 91 «Загальновиробничі витрати», 92 «Адміністративні витрати», 93 «Витрати на збут», 94 «Інші витрати операційної діяльності» — Кт 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками».

СФГ «Світанок» погашення заборгованості перед постачальниками та підрядниками в бухгалтерському обліку відображають бухгалтерським записом - Дт 63 — Кт 30 «Готівка», 31 «Рахунки в банку» (табл. 2.8).

У разі придбання ТМЦ, робіт і послуг на умовах передоплати облік розрахунків з поточними авансами, виданими іншим підприємствам та організаціям, ведуть на субрахунку 371 «Розрахунки за виданими авансами». Залежно від того, в якій валюті здійснюють розрахунки, до субрахунку 371 «Розрахунки за виданими авансами» відкривають відповідні субрахунки другого порядку. За дебетом рахунку 371 «Розрахунки за виданими авансами»

відображають суми виданих авансів (попередньої оплати) за товари, роботи, послуги в кореспонденції за кредитом рахунку 30 «Готівка», 31 «Рахунки в банках».

Таблиця 2.8

Практичні аспекти обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками на СФГ «Світанок»

№ з/п	Господарська операція	Кореспонденція рахунків		Сума
		Дт	Кт	
Перша подія – отримання товару				
1	Оприбутковано товар від постачальника	281	631	71667,00
2	Відображено право на податковий кредит до реєстрації податкової накладної постачальником	6442	631	14333,00
3	Нарахований податковий кредит (підтверджений) з ПДВ	6411	6442	14333,00
4	Сплата за придбаний товар постачальнику	631	311	86000,00
Перша подія – сплата авансу постачальнику				
1	Перераховано попередню оплату за товар постачальнику	371	311	86000,00
2	Відображено право на податковий кредит (непідтверджений)	6442	6441	14333,00
3	Відображено податковий кредит з ПДВ (підтверджений) після реєстрації податкової накладної постачальником у ЄРПН	6411	6442	14333,00
4	Оприбутковано товар від постачальника	281	631	71667,00
5	Відображено ПДВ	6441	631	14333,00
6	Відображено взаємозалік заборгованостей з постачальником	631	371	86000,00
Облік розрахунків з підрядником				
1	Підрядник здійснив ремонтні роботи згідно Акту виконаних робіт	23	631	71667,00
2	Відображено право на податковий кредит (непідтверджений Податковою накладною)	6442	631	14333,00
3	Нараховано податковий кредит з ПДВ (підтверджений Податковою накладною)	6411	6442	14333,00
4	Сплачено за виконані роботи підряднику	631	311	86000,00

Після виконання постачальниками та підрядниками своїх зобов'язань за кредитом субрахунку 371 «Розрахунки за виданими авансами» досліджуваним підприємством відображається погашення дебіторської заборгованості за авансами в кореспонденції з дебетом рахунка 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками». Також за кредитом субрахунку 371 «Розрахунки за виданими авансами» відображають суми, повернені постачальниками або підрядниками як невикористані, у кореспонденції за дебетом — з рахунком 30 «Готівка», 31 «Рахунки в банках»; за кредитом 371 «Розрахунки за виданими авансами» здійснюють списання заборгованості за виданими авансами в разі визнання її безнадійною.

Вагоме значення при здійсненні договірних та розрахунках з постачальниками за умови, що обидві сторони є платниками ПДВ у досліджуваного підприємства виникає право на податковий кредит, тобто сума ПДВ у вартості придбаних товарів, робіт, послуг зменшує зобов'язання за цим податком перед бюджетом (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Порядок оподаткування операцій з вітчизняними постачальниками та підрядниками

Податкові витрати			Податковий кредит з ПДВ	
Категорія витрат	Дата збільшення	Пункт Податкового кодексу України	Дата виникнення	Пункт Податкового кодексу України
Витрати, що формують собівартість реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг	Звітний період, в якому визнано доходи від реалізації товарів, виконаних робіт, наданих послуг	п. 138.4	У загальному випадку — дата першої з подій: або дата списання коштів з банківського рахунка платника податку в оплату товарів/послуг;	п. 198.2
Інші витрати	Звітний період, у якому витрати здійснено	п. 138.5	або дата отримання податкової накладної, що підтверджує факт придбання платником податків товарів/послуг	

При цьому діють певні правила, а саме:

- податковий кредит можна визнати лише при реєстрації податкової накладної постачальником у Єдиному реєстрі податкових накладних (п. 198.6 Податкового кодексу України);

- право на податковий кредит виникає за правилом першої події: на дату здійсненого авансу (попередньої оплати) або на дату отримання товарів, результатів робіт, послуг (п. 198.2 ПКУ).

Тобто, досліджуваний суб'єкт господарювання після перерахованого авансу за умови проходження зареєстрованої постачальником податкової накладної отримує право на податковий кредит. До визнання податкового кредиту сума ПДВ обліковується з використанням відкритих аналітичних рахунків до транзитного субрахунку 644 «Податковий кредит».

Аналітичний облік ведеться окремо за кожним постачальником та підрядником в розрізі кожного документа (рахунку) на сплату.

2.4. Шляхи поліпшення облікового забезпечення ефективності розрахунків з постачальниками та підрядниками в сучасних умовах ведення бізнесу

Першочерговим завданням ведення бухгалтерського обліку на СФГ «Світанок» є виявлення недоліків в системі обробки облікової інформації та її накопичення у первинних документах, узагальнення даних щодо розмірів кредиторської заборгованості та передачі інформації про її зменшення або погашення, що значним чином впливає на формування фінансового результату підприємства, а також узагальнення даних на синтетичних рахунках і фінансовій звітності для внутрішніх та зовнішніх користувачів з метою прийняття ефективних управлінських рішень.

Оскільки досліджуване підприємство здійснює розрахунки із значною кількістю постачальників та підрядників і для обліку використовує рахунок 63 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками та підрядниками» без деталізації за контрагентами, пропонуємо для поліпшення обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками та деталізації інформації вести облік за кожним контрагентом (постачальником та підрядником окремо враховуючи специфіку їх діяльності на предмет кредиторської заборгованості із зазначенням видів товарів (робіт, послуг). Для цього необхідно робочий план рахунків доповнити аналітичними рахунками другого та третього порядку (в розрізі зобов'язань) до субрахунку 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками» (табл. 2.10).

Запропонований поділ за доповненими субрахунками другого та третього порядку надасть можливість СФГ «Світанок» проводити детальний аналіз кожного договору купівлі-продажу (контракту), здійснювати вибірку за рахунком 631 в розрізі запропонованих субрахунків, в тому числі 685 «Розрахунки за іншими кредиторами», що надасть змогу посилити контроль за термінами погашеннями кредиторської заборгованості з виявлення простроченої заборгованості.

Зокрема для поліпшення облікового забезпечення ефективності управління розрахунків з постачальниками та підрядниками необхідно вжити певні заходи, а саме:

- оскільки СФГ «Світанок» використовує застаріле програмне забезпечення для ведення обліку рекомендуємо вести облік з використанням BAS Комплексне управління підприємством, що надасть змогу не лише розширити функціональні можливості адміністративного персоналу у виконанні різних завдань, але й використовувати управлінський облік, що дозволить оперативно реагувати на певні відхилення у здійсненні фінансово-господарської діяльності підприємства;

- використання програми BAS КУП дозволить вести деталізований облік розрахунків з постачальниками та підрядниками в розрізі договорів, якщо такі договори заключено, але не тільки у паперовій формі, але й електронний формат договору між двома юридичними (фізичними) особами, підписаний

ними. У рамках договору розрахунки з постачальниками ведуться за договором в цілому, за замовленнями або документами розрахунків, тобто за кожним документом купівлі-продажу. Детальність аналітики визначається лише потребами підприємства, розрахунки без договору ведуться за замовленнями або документами розрахунків.;

Таблиця 2.10

Запропоновані аналітичні рахунки обліку розрахунків з вітчизняними постачальниками та підрядниками (рахунок 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками»)

Субрахунок першого порядку	Субрахунок другого порядку	Номер субрахунку третього порядку	Назва субрахунку третього порядку
Рахунок обліку 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками»			
631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»	6311 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками за товари»	6311.1	«Поточний стан заборгованості за розрахунками з вітчизняними постачальниками за товари, термін сплати яких ще не настав»
		6311.2	«Довгострокова кредиторська заборгованість за розрахунками з вітчизняними постачальниками за товари»
		6311.3	«Кредиторська заборгованість за розрахунками з вітчизняними постачальниками за товари, строк позовної давності якої минув»
	6312 «Розрахунки з вітчизняними підрядниками за виконані роботи (надані послуги)»	6312.1	«Поточний стан заборгованості за розрахунками з вітчизняними підрядниками за виконані роботи (надані послуги), термін сплати яких ще не настав»
		6312.2	«Довгострокова кредиторська заборгованість за розрахунками з вітчизняними підрядниками за виконані роботи (надані послуги)»
		6312.3	«Кредиторська заборгованість за розрахунками з вітчизняними підрядниками за виконані роботи (надані послуги), позовної давності якої минув»

Джерело: розробка автора

- прикладне рішення дозволяє: реєструвати купівлі товарів від різних постачальників; вирішувати питання з контролю термінів доставки; товарів; контролювати витрачання грошових коштів і своєчасність оплати постачальникам; реєструвати розбіжності при прийманні товарів; аналізувати причини збоїв доставки; враховувати додаткові послуги та додаткові витрати при доставці товарів;

- за допомогою сучасного програмного продукту можна розробляти платіжні календарі, які допоможуть своєчасно здійснити розрахунок з постачальниками та контролювати стан розрахунків за простроченими заборгованостями;

- проводити аналіз складу і структури кредиторської заборгованості за конкретними постачальниками, а також за строками погашення кредиторської заборгованості за розрахунками з постачальниками та підрядниками, що дозволить своєчасно виявляти прострочену заборгованість, що дозволить вчасно прийняти ефективні управлінські рішення.

Висновки до розділу 2

Узагальнення проведеного дослідження методичних аспектів облікового забезпечення ефективності управління розрахунками з постачальниками та підрядниками, можна зробити наступні висновки:

1. СФГ «Світанок» займається вирощуванням зернових культур та інших видів сільськогосподарської продукції, як на власних землях так і на орендованих. Проведено аналіз основних показників господарської діяльності підприємства за 2021-2023 роки, де можна зробити висновок, що валова продукція СФГ «Світанок» протягом трьох років зросла, зокрема у 2023 році на 37% у порівнянні із 2022 роком, товарна продукція зросла на 9,53%. Проте, валовий та чистий прибуток зменшився на 20,41%. Аналізуючи показники 2023 року порівняно з 2022 роком видно, що фондозабезпеченість зросла на 0,34 %, фондоозброєність зменшилась на 6,71 %, фондівіддача збільшилась – на 39,51 %, фондомісткість – зменшилась на 28,32%, рівень рентабельності – зменшився на 12,81 %, загальний рівень рентабельності – на 41,90%, норма прибутку – на 18,95%.

2. Проведено детальний аналіз документального забезпечення розрахунків з постачальниками та підрядниками, де розглянуто усі первинні документи, які використовуються при розрахунках з контрагентами. Також подано схему процесу первинного обліку управління розрахунками з постачальниками та підрядниками за якою чітко спостерігаються усі основні процеси ведення розрахунків між учасниками (контрагентами).

3. З метою удосконалення облікового забезпечення ефективності управління розрахунків з постачальниками та підрядниками запропоновано СФГ «Світанок» вести бухгалтерський (фінансовий та управлінський облік) з використанням програми BAS Комплексне управління підприємством. Зокрема запропоновано робочий план рахунків доповнити субрахунками другого та третього порядку до рахунку 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками», що дозволить конкретизувати виникнення, поточної, довгострокової та простроченої кредиторської заборгованості.

РОЗДІЛ 3

КОНТРОЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ РОЗРАХУНКАМИ З ПОСТАЧАЛЬНИКАМИ ТА ПІДРЯДНИКАМИ

3.1. Методичні прийоми та етапи контролю розрахунків з постачальниками та підрядниками

Фінансовий стан кожного підприємства визначають взаємини з іншими суб'єктами господарювання, а його фінансова стійкість та платоспроможність напряму залежать від обсягу кредиторської заборгованості. Тому розрахунки з постачальниками та підрядниками займають важливе місце у складі кредиторської заборгованості.

При розрахунках з постачальниками та підрядниками виникають ситуації коли замість кредиторської заборгованості, при розрахунках за авансовими платежами виникає дебіторська заборгованість. При високому показнику дебіторської заборгованості зменшується кругообіг грошових коштів, що призводить до неплатоспроможності підприємства.

Для запобігання негативних чинників впливу на фінансово-господарську діяльність СФГ «Світанок» та договірних розрахункових взаємовідносин з постачальниками та підрядниками, потрібно застосувати контрольної функції та методи контролю.

Варто відмітити, що дослідження питання контролю розрахунків з постачальниками та підрядниками, впливу контрольної функції на використання активів підприємства, відображення оцінки зобов'язань та кредиторської заборгованості є завжди актуальним та знаходиться у постійному полі зору вчених-економістів. Серед них Бутинець Ф.Ф., Головка , Гуцаленко Л.В., Коцупатрий М.М., Меліхова Т.О. та інші провідні науковці та практики.

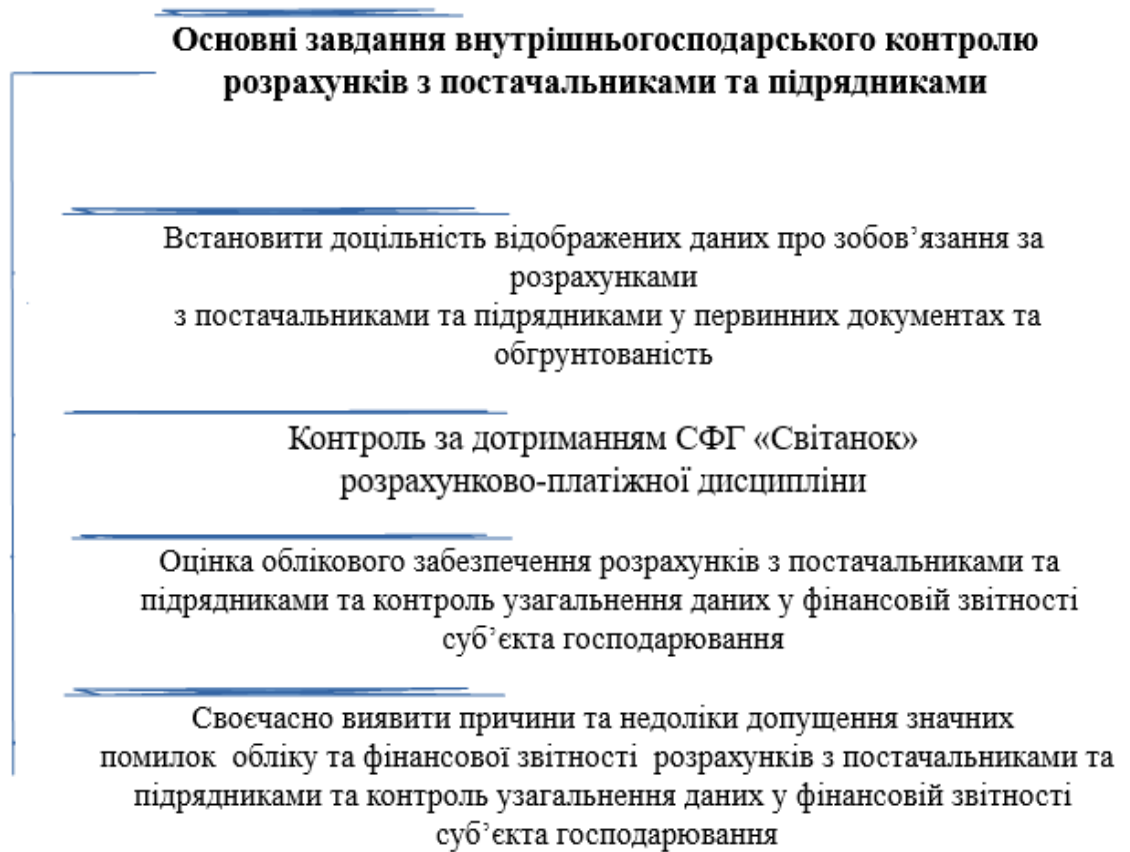
Ефективне використання матеріальних ресурсів та дотримання режиму їх економії успішно реалізується через контрольну функцію, яка дозволяє попереджати та зупиняти процес зловживання.

Так, Сопко В.В. зазначає, що «... на підставі узагальнення підходів до розуміння контрольної функції бухгалтерського обліку визначає, що контрольна функція за даними бухгалтерського обліку дозволяє здійснити перевірку кредиторської заборгованості за розрахунками з постачальниками та підрядниками [52].

Гуцаленко Л.В. виділяє шість етапів контролю достовірності відображення зобов'язань перед постачальниками та підрядниками. Авторка зазначає, що «...на першому етапі контролю достовірності відображення зобов'язань перед постачальниками та підрядниками необхідно правильно виокремити облікові процедури та методичні прийоми, що забезпечують відповідність встановленій на підприємстві обліковій політиці, дотриманню договірних зобов'язань та організації бухгалтерського обліку» [17].

Контроль вважається завершальним етапом узагальнення результатів фінансово-господарської діяльності підприємства. Однією із основних складових дієвої системи контролю є внутрішньогосподарський контроль. Його ефективність реалізується через процеси перевірки достовірності відображених даних щодо формування розрахунків з контрагентами, контролю за своєчасним погашенням заборгованості за зобов'язаннями перед постачальниками та підрядниками за отримані товари (виконані роботи, надані послуги).

Основні завдання внутрішньогосподарського контролю розрахунків з постачальниками та підрядниками представлено на рисунку 3.1.

**Рис. 3.1. Основні завдання внутрішньогосподарського контролю
розрахунків з постачальниками та підрядниками**

Джерело: розробка автора

Для реалізації визначених завдань, які потрібно вирішити в процесі контролю необхідно звернути увагу на джерела проведення контролю розрахункових операцій:

- завдання із зниження кредиторської заборгованості і дебіторської заборгованості;
- заявки на виділення лімітів кредитування;
- первинні документи з оформлення розрахункових операцій;
- матеріали інвентаризації
- розрахункові відомості;
- облікові реєстри, Головна книга, баланс (звіт про фінансовий стан).

Негативним фактором порушення фінансової та розрахункової дисципліни на досліджуваному підприємстві звичайно є наявність

дебіторської та кредиторської заборгованості. При здійсненні контролю таких операцій необхідно з'ясувати чи правильно відображено на статтях балансу відповідні залишки заборгованості. Для цього контролер порівнює залишки за кожним видом розрахунків на початок терміну перевірки, які відображені у регістрах аналітичного обліку і призначені для обліку таких розрахунків із залишками відповідних статей балансу, перевіряючи при цьому кожний вид розрахунків.

Контролер аналізує:

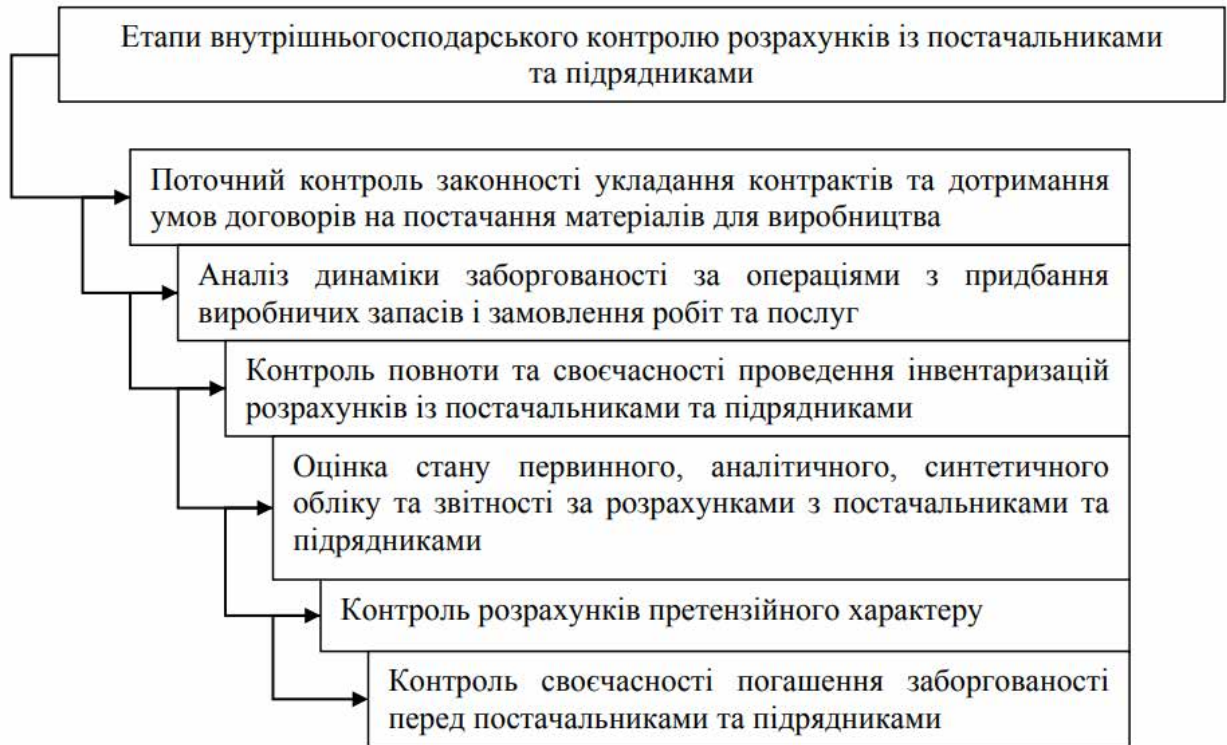
- причини виникнення такої заборгованості та встановлює винних осіб;
- факт її отримання (наявність листів, актів звірки, розрахунків, де дебітори її визнають);
- дотримання строків позовної давності;
- контрольні заходи, які було застосовано до її погашення;
- дотримання чинних законодавчих актів щодо проведення інвентаризації розрахунків з дебіторами і кредиторами.

На досліджуваному підприємстві під час проведення перевірки кредиторської заборгованості, постачальникам та іншим кредиторам, необхідно розуміти:

- наявність сум за якими пройшов термін позовної давності на рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками»;
- у яких ситуаціях списують суми кредиторської заборгованості на доходи з простроченим терміном позовної давності замість віднесення її до інших доходів;
- контроль за своєчасністю перерахування сум кредиторської заборгованості та причини заліку кредиторської заборгованості в погашення дебіторської.

На нашу думку, для чіткого розуміння основного контрольного процесу розрахунків з постачальниками та підрядниками потрібно контрольні процедури структурувати в окремі складові положення — етапи

внутрішньогосподарського контролю розрахунків з постачальниками та підрядниками (рис. 3.2).

Рис 3.2. Формування етапів внутрішньогосподарського контролю розрахунків з постачальниками та підрядниками

Джерело: [16]

На СФГ «Світанок» контрольна перевірка розрахункових операцій з постачальниками та підрядниками проводиться використовуючи такі прийоми контрольної перевірки, як: порівняння, відхилення, інвентаризація, перерахунок, документальна перевірка, вибірковий метод та інші (рис. 3.3).

На СФГ «Світанок» внутрішньогосподарський контроль здійснюється працівниками бухгалтерської служби, також залучаються працівники сектору збуту, які працюють на добровільних засадах на чолі з керівником підприємства, оскільки робоча група внутрішніх контролерів до цього часу не регламентована внутрішнім розпорядчим документом.

Рис. 3.3. Методичні прийоми контрольної перевірки розрахунків з постачальниками та підрядниками на СФГ «Світанок»

Джерело: розробка автора

На нашу думку, не регламентованість є негативним фактором роботи внутрішніх контролерів, тому пропонуємо затвердити Положення про робочу групи внутрішнього контролю на СФГ «Світанок». У цьому положенні потрібно чітко визначити функції, обов'язки та права учасників робочої групи, окремим розділом виділити усі об'єкти обліку, які підлягають перевірці з переліком питань, що потребують вирішенню.

Власник досліджуваного підприємства також бере участь у обов'язковому проведенні інвентаризації, оскільки саме він відповідає за правильність та своєчасність й за організацію ведення обліку на підприємстві.

На СФГ «Світанок» здійснюється постійний та безперервний контроль за всіма об'єктами обліку, що дозволяє вчасно виявити відхилення від нормативних показників та недоліків у первинних документах на початковій стадії відображення фактів здійснення господарських операцій підтверджених документально.

Тому, здійснюючи контроль внутрішні контролери аналізують стан розрахунків з постачальниками та підрядниками за певний проміжок часу, застосовуючи метод порівняння, порівнюючи суми перераховані постачальникам за доставку ТМЦ, що дає можливість розрахувати майбутні витрати та виявити ряд інших відхилень.

За допомогою вибіркового методу контролю аналізується за окремими контрагентами кредиторська заборгованість, або за певною групою контрагентів.

Важливим методом є проведення документальної перевірки, де перевіряються договори з постачальниками та підрядниками, відомості взаєморозрахунків, товарно-транспортні накладні, рахунки-фактури, акти приймання виконаних робіт, рахунки та інші документи, які підтверджують отримання матеріальних цінностей, приймання робіт (послуг), нарахування сум різних платежів та ін. (рис. 3.4).

Факти оплати відображають на підставі виписок банку, платіжних інструкцій і доданих первинних документів, що складаються відповідно до діючих норм і правил за розрахунками. Контролери здійснюють перевірку записів в облікових регістрах шляхом зіставлення з первинними документами, де особлива увага приділяється боргам, які виникають за минулі періоди.

Оскільки СФГ «Світанок» є сільськогосподарським підприємством досить часто закупає пальне і мастильні матеріали, мінеральні добрива, запасні частини та інші матеріальні цінності, необхідні для здійснення господарської діяльності. Зокрема, для обробітку землі та збору урожаю з поля господарство використовує основні засоби (трактори, вантажні автомобілі та інші об'єкти основних засобів). Підрядні організації надавали послуги виробничого характеру — ремонтні роботи, внесення добрив та технічне обслуговування основних засобів.

Тому, перевіряється шляхом порівняння правильність та повнота відображення інформації по кредиторській заборгованості за розрахунками з

постачальниками та підрядниками за товари (роботи, послуги) у фінансовій звітності із обліковими даними по рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками».

Рис. 3.4. Інформаційне забезпечення документальної перевірки обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками на СФГ «Світанок»

Джерело: [9]

Крім того, порівнюють дані Журналу 3 і відомості 3.3 з реєстром операцій за розрахунками з постачальниками та підрядниками з даними

податкового обліку за рахунком 64 «Розрахунки за податками і платежами» (показники декларації з ПДВ); суми заборгованості у балансі з даними оборотно-сальдової відомості за рахунком 63, Головною книгою та перевіряють відповідність сум у них. Здійснюється перевірка даних аналітичного обліку, де з'ясовують відповідність залишків на кінець попереднього місяця у розрізі постачальників і підрядників відповідають сумах залишків на початок наступного місяця.

Тому, важливим є використання інвентаризації розрахунків — всім дебіторам підприємства кредитори повинні передати виписки про їхню заборгованість.

Згідно Положення № 879 «Про інвентаризацію активів та зобов'язань» інвентаризація проводиться з метою забезпечення достовірності даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності підприємства. Під час інвентаризації активів і зобов'язань перевіряються і документально підтверджуються їх наявність, стан, відповідність критеріям визнання і оцінка [49].

Дебітори зобов'язані протягом десяти днів від дня отримання виписок підтвердити заборгованість або заявити про свої заперечення. На суми заборгованості постачальників з невідфактурованих поставок після їх перевірки бухгалтерія має вимагати від постачальників розрахунково-платіжні документи або повідомити про причини їх неподання або відсутність заборгованості. На рахунках обліку розрахунків з дебіторами і кредиторами повинні залишитися погоджені суми. Якщо до кінця звітного періоду розбіжності не усунені або не з'ясовані, кожна сторона відображає у своєму балансі заборгованість у сумі, що впливає із записів у бухгалтерському обліку і визнається нею правильною. Не допускається залишення в обліку неврегульованих сум за розрахунками з установами банків, фінансовими і податковими органами. Як підсумок проведення інвентаризації складається акт інвентаризації розрахунків та формується довідка про дебіторську та кредиторську заборгованість щодо якої минув

термін позовної давності (три роки) її зараховують до результатів фінансово-господарської діяльності в наступному місяці після закінчення терміну позовної давності.

На нашу думку, для ефективного управління кредиторської заборгованості на досліджуваному підприємстві необхідно налагодити чітку систему контролю за станом розрахункових операцій та кредиторської заборгованості, що дасть змогу отримувати своєчасну та достовірну інформацію про строки погашення заборгованості, вибору надійних контрагентів та її оптимального розміру. Крім того, рекомендуємо СФГ «Світанок» проводити постійну взаємозвірку заборгованостей використовуючи сучасні програмні технології, що дозволять оптимізувати час на їх проведення.

3.2. Контрольні та аналітичні заходи ефективного управління розрахунками з постачальниками та підрядниками

У СФГ «Світанок» проведення контрольних заходів ефективного управління розрахунками з постачальниками та підрядниками є позитивною складовою стабільності та фінансової стійкості підприємства.

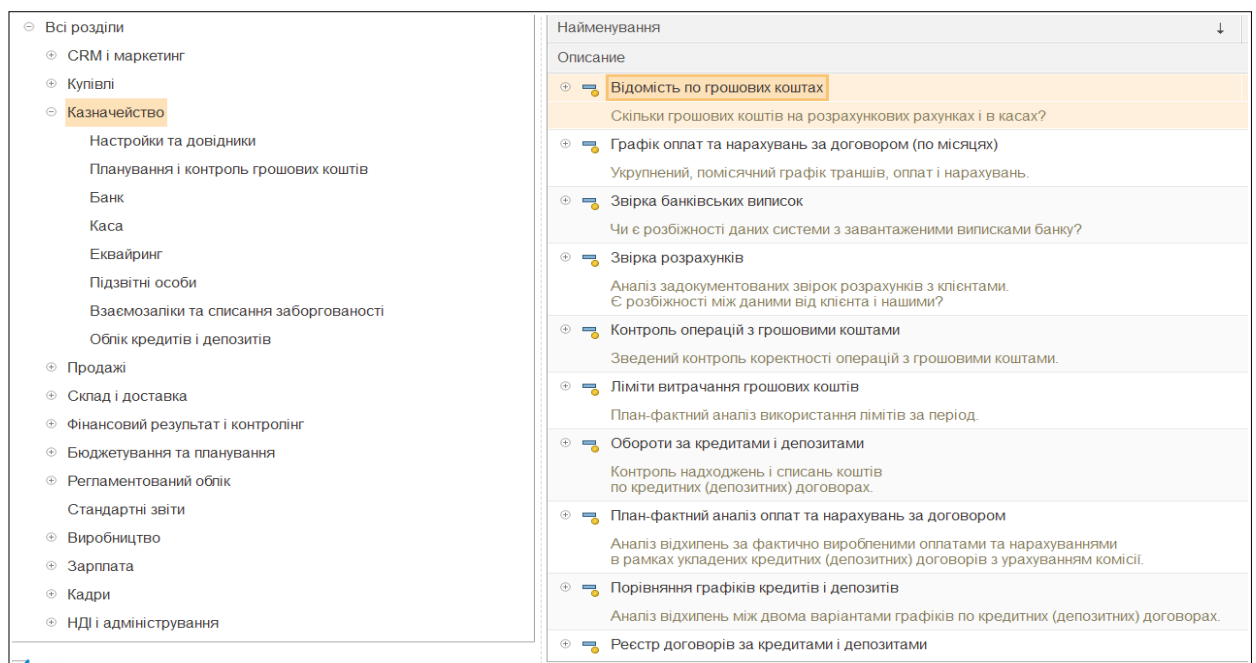
Узагальнення результатів контролю є завершальним етапом перевірки та заповнення відповідних документів, та висновку у якому будуть наведені отримані результати щодо фактів порушення та відображення фактичного стану розрахункових операцій. За результатами проведеної перевірки приймаються управлінські рішення щодо поліпшення обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками в умовах соціально-економічної невизначеності та впливом зовнішніх факторів на ведення розрахункових операцій з порушення термінів оплати та можливою простроченою кредиторською заборгованістю.

На методичних засадах внутрішньогосподарського контролю можуть будуватись як загальні перевірки, так і вибіркові. Проте, ряд питань методики та методології ще залишаються не розглянутими. Тому керівники кожного підприємства можуть розробляти і користуватися тими методами та способами перевірки, які вважають найдоцільнішими для власного підприємства. Головною умовою є дотримання законодавства та правильність і правдивість відображення господарських операцій у чітко визначені терміни їх документального забезпечення.

Для посилення контрольної функції на досліджуваному підприємстві необхідно використати наступний алгоритм дій:

1) контроль за поточними платежами (за виконані роботи, надані послуги, отримані товари) через ведення платіжного календаря за термінами оплати та відображеними рахунками у розрізі заявок на витрачання грошових коштів у пропонованому програмному забезпеченні BAS КУП;

2) щоденне відстеження грошових потоків використовуючи різні форми управлінських звітів, які формуються у BAS КУП (рис. 3.5);

Рис. 3.5. Планування та контроль грошових коштів (формування управлінських звітів) у запропонованій програмі BAS Комплексне управління підприємством

Джерело: сформовано автором із програми BAS КУП

3) щоденне відстеження термінів погашення кредиторської заборгованості, щомісячне проведення взаємозвірок заборгованостей з контрагентами та партнерами;

4) здійснювати аналіз за надходженням товарів від постачальника у визначені терміни зазначені у договорі та замовлені постачальникам в програмному забезпеченні;

5) проведення анкетування працівників, з метою виявлення недоліків у роботі бухгалтерської служби щодо питання обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками та підприємства загалом (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Анкета для проведення опитування працівників бухгалтерії з обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками

№ з/п	Зміст питання	Варіанти відповідей		
				Відповісти не можу, інформація відсутня
1	Як працює підприємство з постачальниками: - за попередньою оплатою; - оплата після отримання активів			
1	Якою кореспонденцією рахунків відображається надходження матеріалів від постачальників: - Дт 201 Кт 631; - Дт 20 Кт 68; - Дт 20 Кт 37			
2	Якими первинними документами оформлюється надходження матеріалів від постачальників: - прибутковим ордером; - платіжна інструкція; - видатковим касовим ордером?			

Продовження табл. 3.1

3	Якими первинними документами оформлюється надходження матеріалів від постачальників: - накладна; - товарно-транспортна накладна?			
4	Якою кореспонденцією рахунків відображається оплата з поточного рахунку постачальникам: - Дт 631 Кт 311; - Дт 68 Кт 31; - Дт 37 Кт 30			
5	Який документ регулює відношення з постачальниками: - договір; - усна домовленість?			
6	Чи використовуються довіреності для отримання активів від постачальників?			
7	Чи були виявлені нестачі при доставки активів від постачальників?			
8	Чи проводиться звірка розрахунків з постачальниками?			

Джерело: сформовано автором

Оскільки аналіз є однією з функцій контролю, нами проаналізовано стан розрахунків СФГ «Світанок» за період 2023 року (табл. 3.2.).

Таблиця 3.2

Аналіз стану розрахунків СФГ «Світанок» за 2023 рік, тис. грн

Назва і шифр рахунків	Дебітори			Кредитори		
	На початок року	На кінець року	Відхилення +/-	На початок року	На кінець року	Відхилення +/-
36	3 236,0	3 428,0	192,0	X	X	X
371	-	-	-	X	X	X
641	-	-	-			
377	-	-	-	X	X	X
35	-	-	-	X	X	X
50	X	X	X	-	-	-

Продовження табл. 3.2

60	X	X	X	5 500,0	13 237,0	7 737,0
63	X	X	X	1,0	6 108,0	6 107,0
65	X	X	X	-	-	-
66	X	X	X	69,6	120,0	50,4
68	X	X	X	-	-	-
Всього	3 236,0	3 428,0	192,0	5 570,6	19 465,0	13894,4

В результаті проведених розрахунків за 2023 рік, можна зазначити, що дебіторська заборгованість на кінець року збільшилася на 192 тис. грн, за рахунок збільшення заборгованості покупців і замовників.

З оцінки стану кредиторської заборгованості за 2023 рік видно, що її розмір на кінець року також збільшився на 13894,4 тис. грн. за рахунок короткострокової позики банку.

Аналізуючи показники кредиторської заборгованості, можна зазначити, що її розмір та своєчасне погашення зобов'язань має прямий вплив на показники платоспроможні СФГ «Світанок» (табл. 3.3).

Коефіцієнт абсолютної або миттєвої платоспроможності показує частку платіжних зобов'язань, яку підприємство може сплатити найбільш мобільними коштами. Оптимальна його величина складає не нижче 0,1. Розрахований коефіцієнт абсолютної платоспроможності для СФГ «Світанок» на початок та на кінець року – 0, що нижче оптимального показника.

Оптимальна величина коефіцієнта швидкої платоспроможності повинна бути не менша 1. Даний показник для СФГ «Світанок» на початок року становить 2,0, що більше оптимального показника, а на кінець року – 1,26, що теж більше оптимального показника в 0,26 разів.

Таблиця 3.3

**Аналіз платоспроможності підприємства СФГ «Світанок»
за 2023 рік**

Платіжні засоби	Сума тис.грн.		Платіжні зобов'язання	Сума тис.грн.	
	На поч. року	На кінець року		На поч. року	На кінець року
1. Грошові кошти.	-	-	Поточні зобов'язання	5 570,6	19 465,0
2. Поточні фінансові інвестиції.	-	-			
3. Всього	-	-	Коефіцієнти платоспроможності:		
4. Дебіторська заборгованість за товари, роботи і послуги.	3 236,0	3 428,0	1.Коефіцієнт абсолютної (миттєвої) платоспроможності	0	0
5. Дебіторська заборгованість за розрахунками.	-	-	2.Коефіцієнт швидкої платоспроможності.	2,0	1,26
6. Готова продукція.	7 421,0	21 021,0	3.Загальний коефіцієнт платоспроможності.	9,33	3,01
7. Товари.	-	-	-	-	-
8. Поточні біологічні активи	-	-	-	-	-
9. Всього	10 107,0	24 339,0	-	-	-
12. Всього виробничих активів	47 276,0	58 351,0	-	-	-

Оптимальна величина коефіцієнта загальної платоспроможності повинна бути не менша 2. Даний показник для СФГ «Світанок» на початок року становить 9,33, що більше оптимального показника, а на кінець року – 3,01, що теж більше оптимального показника. Тобто, оборотних активів підприємства, буде достатньо для погашення поточних зобов'язань підприємства.

Отже, узагальнюючи дослідження, можна зазначити, що врахування усіх контрольних заходів та аналітичних процедур дасть можливість досліджуваному підприємству вчасно виявити ризики невідповідності окремих облікових даних за розрахунками з постачальниками та підрядниками, що можуть призвести до зменшення фінансового результату.

3.3. Основні напрямки підвищення ефективності контрольного забезпечення управління розрахунками з постачальниками та підрядниками

Розрахунки з постачальниками та підрядниками є складним процесом, який вимагає чіткого відображення інформації починаючи із підписання договорів (контрактів) і завершуючи документальним оформленням згідно умов оплати з розрахункових рахунків суми платежів та відображення надходження товарно-матеріальних цінностей (виконанням робіт чи наданням послуг), і постійним контролем за вказаними операціями.

З метою поліпшення поточного контролю змін структури заборгованості, виникнення сум простроченої заборгованості, забезпечення аналітичних процедур економічного стану контрагентів СФГ «Світанок», та з урахуванням окремих недоліків наведених у попередніх питаннях, потрібно надати ряд пропозицій щодо основних напрямів ефективності контролю.

Одним із важливих питань для внутрішніх контролерів є складання робочих документів у яких відображають інформацію, яка є вагомою для формування звіту чи висновку за результатами здійсненої перевірки. Але варто відмітити, що окремі робочі документи потребують доповнення та уточнення, оскільки вміст даних у них є недосконалим для відображення усіх обов'язкових складових процедури контролю за розрахунками з постачальниками та підрядниками.

Структура робочих документів кожної внутрішньої служби контролю залежно від видів діяльності підприємства буде різнитись своєю індивідуальністю. Пропонуємо використовувати робочий документ відображений у Додатку Д, який надасть можливість повноцінно висвітлити всі основні відхилення щодо погашення кредиторської заборгованості на первинному етапі контролю за розрахунками.

Запропонований робочий документ контролера забезпечить достовірне відображення облікових аспектів кредиторської заборгованості за розрахунками з контрагентами, а також стане основою для проведення дослідження відповідності фактичних даних обліку та вчасного виявлення порушень, й оцінкою причин їх утворення.

Також, поліпшення контрольної функції можна реалізувати через модернізацію системи проведення поточного контролю за операціями з невідфактурованої доставки (надходження ТМЦ без товаросупровідних (розрахункових документів)).

Виникає така ситуація внаслідок недбайливого ставлення постачальників чи працівників відділу збуту підприємства, які відповідають за доставку товарів. Основним недоліком зазначеної ситуації є те, що в Україні на законодавчому рівні не визначено алгоритм дій щодо врегулювання невідфактурованих доставки та специфіки їх оформлення.

Тому, пропонуємо на досліджуваному підприємстві розробити Положення щодо врегулювання невідфактурованих доставок з детальним алгоритмом дій, з вказаними обов'язками та правами працівників і обов'язковим відображенням таких операцій у Обліковій політиці підприємства. Це надасть можливість окреслити наступні моменти:

- постачальнику — визнавати зобов'язання щодо таких доставок;
- покупцю (СФГ «Світанок») - можливість визнання таких ТМЦ активами з подальшим відображенням їх на рахунках обліку;
- ТМЦ, які надійшли за невідфактурованими доставками не можуть визнаватися активами та зобов'язаннями, а повинні бути прийняті покупцем

на відповідальне зберігання до відповідного оформлення факту їх надходження.

Таким чином, підсумовуючи вищезазначене, потрібно зазначити, що проведення контролю розрахунків з постачальниками та підрядниками вимагає чіткої перевірки: за своєчасністю і повнотою відображення інформації щодо оплати у виставленому рахунку на оплату; повнотою оприбуткування товарно-матеріальних цінностей в розрізі балансових рахунків; своєчасністю і правильністю оприбуткування, оцінки і відображення в облікових регістрах невідфактурованих доставок та інших важливих показників, які впливають на прийняття ефективних управлінських рішень керівництва та формування узагальненої інформації проведеної контрольної процедури внутрішніми контролерами і її висвітлення у висновку.

Висновки до розділу 3

З дослідження питання контрольного забезпечення ефективності управління розрахунками з постачальниками та підрядниками можна винести такі основні моменти, а саме:

1) Однією із основних складових дієвої системи управління розрахунками з постачальниками та підрядниками є внутрішньогосподарський контроль, який дієвий та ефективний. У процесі дослідження визначено: основні завдання та етапи внутрішньогосподарського контролю розрахунків з постачальниками та підрядниками; прийоми контрольної перевірки, які дають можливість в повному обсязі характеризувати стан ведення обліку кредиторської заборгованості розрахунків з контрагентами.

2) На СФГ «Світанок» контроль проводиться службою внутрішнього контролю, яка створена керівником підприємства, але не регламентована внутрішніми розпорядчими документами. Пропонуємо затвердити Положення про проведення робочою групою внутрішнього контролю на СФГ «Світанок».

3) Запропоновано ряд контрольних та аналітичних заходів ефективного управління розрахунками з постачальниками та підрядниками, що значно посилить контрольну функцію.

4) Наведено основні напрямки підвищення ефективності контрольного забезпечення управління розрахунками з постачальниками та підрядниками запропонувавши використовувати робочий документ відображений, який надасть можливість повноцінно висвітлити всі основні відхилення щодо погашення кредиторської заборгованості на первинному етапі контролю за розрахунками та значну увагу приділити поточного контролю за операціями з невідфактурованої доставки.

ВИСНОВКИ

Основною метою суб'єктів господарювання є отримання позитивного фінансового результату, який напряду залежить від ведення розрахунків з різними контрагентами. Важливе місце у здійсненні фінансово-господарської діяльності займають розрахунки з постачальниками та підрядниками. У магістерській роботі узагальнено результати дослідження теоретичних аспектів та практичних рекомендації з поліпшення обліково-контрольного забезпечення ефективності управління розрахунків з постачальниками та підрядниками на СФГ «Світанок», а саме:

1) уточнено економічну сутність поняття «розрахунки» — це набір економічних відносин між суб'єктами господарювання, які виникають при здійсненні фінансових договірних домовленостей, які не лише підтверджуються юридично правильно оформленими документами щодо виконання доставки продукції (товарів, робіт та послуг), а й дотриманням чітких умов з оплати платежів за договором (контрактом). Проведено дослідження теоретичних аспектів щодо розгляду понять «зобов'язання» та «кредиторська заборгованість»;

2) в умовах сучасних викликів проведено оцінку нормативно-правового регулювання обліково-контрольного забезпечення ефективності управління розрахунками з постачальниками та підрядниками в контексті законодавчих актів сформованих за рівнями впливу регулювання та контролю за їх дотриманням;

3) проведено аналіз організаційно-економічних показників діяльності СФГ «Світанок» за період 2021-2023 роки, яке займається вирощуванням зернових культур та інших видів сільськогосподарської продукції. Аналіз показників 2023 року порівняно з 2022 роком показав, що фондозабезпеченість зросла на 0,34 %, фондоозброєність зменшилась на 6,71 %, фондovіддача збільшилась – на 39,51 %, фондомісткість – зменшилась на 28,32%, рівень рентабельності – зменшився на 12,81 %, загальний рівень

рентабельності – на 41,90%, норма прибутку – на 18,95%, що свідчить про зменшення прибутковості та рівня рентабельності вплинули збільшення собівартості виробництва та реалізації продукції;

4) проведено оцінку стану кредиторської заборгованості за 2023 рік та виявлено, що її розмір на кінець року збільшився на 13894,4 тис. грн. за рахунок короткострокової позики банку.

5) з метою поліпшення обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками та деталізації інформації, пропонуємо вести облік за кожним контрагентом (постачальником та підрядником окремо враховуючи специфіку їх діяльності на предмет кредиторської заборгованості із зазначенням видів товарів (робіт, послуг), шляхом доповнення у робочий план рахунків аналітичними рахунками до субрахунку 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками» другого та третього порядку (в розрізі зобов'язань);

б) запропоновано удосконалити облікове забезпечення ефективності управління розрахунків з постачальниками та підрядниками СФГ «Світанок», а саме вести фінансовий та управлінський облік з використанням програми BAS Комплексне управління підприємством, що дозволить вести деталізований облік розрахунків з постачальниками та підрядниками в розрізі договорів; реєструвати купівлі товарів від різних постачальників; вирішувати питання з контролю термінів доставки товарів; контролювати витрачання грошових коштів і своєчасність оплати постачальникам; реєструвати розбіжності при прийманні товарів; аналізувати причини збоїв доставки; враховувати додаткові послуги та додаткові витрати при доставці товарів; формувати платіжні календарі, які допоможуть своєчасно здійснити розрахунок з постачальниками та контролювати стан розрахунків за простроченими заборгованостями; проводити аналіз складу і структури кредиторської заборгованості за конкретними постачальниками, а також за строками погашення кредиторської заборгованості;

7) з метою поліпшення контрольного забезпечення ефективності управління розрахунків з постачальниками та підрядниками запропоновано провести ряд заходів:

- проведення анкетування працівників, з метою виявлення недоліків у роботі бухгалтерської служби щодо питання обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками та чітким контролем за погашенням та відображенням в обліку кредиторської заборгованості;

- запропоновано для врегулювання контрольних заходів службою внутрішніх контролерів пропонуємо затвердити «Положення про проведення робочою групою внутрішнього контролю на СФГ «Світанок»;

- запропонувавши використовувати робочий документ відображений, який надасть можливість повноцінно висвітлити всі основні відхилення щодо погашення кредиторської заборгованості на первинному етапі контролю за розрахунками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабенко Л.В., Фесенко В.В., Цьома К.Ю. Прикладні аспекти обліку та внутрішнього контролю розрахунків із постачальниками і підрядниками. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2016. № 4(04). С. 9-424.
1. Баффет М. Як знайти ідеальну для інвестора компанію /М. Баффет, Д. Кларк. – Попуррі, 2009. 79 с.
2. Бержанір І. А., Бержанір А. Л., Ящук Т. А. Економічна сутність зобов'язань і розрахунків підприємства. *Приазовський економічний вісник*. 2020. Вип. 2(19). С. 240–244. URL: <file:///C:/Users/Acer/Downloads/1527-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-1466-1-10-20220810.pdf> (дата звернення 04.11.2024 р.).
3. Білозерцев В.С., Худякова О.С. Методика обліку та аудиту розрахунків з контрагентами на підприємстві. *Економіка та держава*. 2019. № 1. С. 73—77.
4. Бочарова Н.А. Основні показники оцінки ефективності ланцюгів постачань. *Економіка транспортного комплексу*. 2019. №. 34. С. 128-42.
5. Бутинець Т.А., Чижевська Л.В. Бухгалтерський облік: навч. пос., за ред. проф. Ф.Ф. Бутинця, Житомир: ЖІТІ, 2022. 672 с.
6. Бутинець. Ф.Ф., Виговська Н.Г., Малюга Н.М. Контроль і ревізія: підручник, Житомир : Рута, 2002. 544 с.
7. Буркова Л. А., Георгієва М. Ю. Проблемні аспекти обліку й оподаткування розрахунків з постачальниками та підрядниками. *Фінансовий простір*. № 4 (40). 2020, С.131-139.
8. Бондаренко Н.М. Внутрішньогосподарський контроль зобов'язань перед постачальниками та підрядниками. *Електронний журнал Економіка і суспільство*. Випуск №13. 2017 . 9 с. URL:https://economyandsociety.in.ua/journals/13_ukr/218.pdf (дата звернення 04.11.2024 р.).

9. Гайдаржийська О.М., Попович О.В., Кромбет А.Ю. Теоретичні аспекти обліку розрахунків підприємства з постачальниками та підрядниками. Економіка і суспільство. Вісник Мукачівського державного університету. Мукачево. Випуск №18. 2018. С. 874-879. URL:https://economyandsociety.in.ua/journals/18_ukr/121.pdf (дата звернення 04.11.2024 р.).

10. Гевлич Л.Л., Катранжи Л.І. Особливості підходів до визначення сутності поняття «поточні зобов'язання» та їх класифікації. *Фінанси, облік, банки*. 2017. №1 (22). С. 70-78.

11. Гнатенко Є. П., Волошина В. В. Аналіз співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства. Науковий вісник МНУ ім. В.О. Сухомлинського. Сер. Економічні науки. Миколаїв, 2015. № 1(4). С. 38-42.

12. Голов С. Ф., Костюченко В. М. Бухгалтерський облік та фінансова звітність за міжнародними стандартами: практ. посіб. Київ: Лібра, 2004. 880 с.

13. Гончарук Р. П. Сутність та класифікація кредиторської заборгованості: колізії наукових підходів. *Вісник Житомирського державного технологічного університету*. Житомир: Серія: Економічні науки. 2012. № 1(59). С. 48–51.

14. Гончарук Р.П. Сутність та класифікація кредиторської заборгованості: колізії наукових підходів. *Вісник ЖДТУ: економічні науки*. Житомир. 2012. №1. 48-51.

15. Гуцаленко Л.В., Коцупатрий М.М., Марчук У.О. Внутрішньогосподарський контроль: навч. посіб., Київ: Центр учбової літератури, 2014. 496 с

16. Гуцаленко Л.В., Пащенко Н.В. Дієвість контрольної функції обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками. *Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern Economics»*, №10. 2018, С. 36-42. URL: <https://modecon.mnau.edu.ua/issue/10-2018/gutsalenko.pdf> (дата звернення 11.11.2024 р.).

17. Дутова Н. В. Особливості бухгалтерського та податкового обліку факторингових операцій у постачальників. *Економіка і організація управління*. 2017. № 1. С. 86-94.

18. Зоря О. П., Малишев Р. В. Теоретичні засади ведення обліку безготівкових розрахунків суб'єктів господарської діяльності банківськими установами. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 18. С. 77–79.

19. Кірейцев Г.Г. Функції обліку в управлінні сільськогосподарським підприємством. Київ: Видавництво УСХА, 1992. С. 240

20. Кім Г.Г. Бухгалтерський облік: первинні документи та порядок їх заповнення: навч. посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2013. 480с.

21. Матюха В.І., Мисака Г.В. Актуальні проблеми обліку розрахунків підприємства з постачальниками та підрядниками. *Молодий вчений*. 2018. №1(2). С. 930-932.

22. Майборода О.Є., Косарева І.П., Корабейнікова І.О. Характеристика сутності та поняття дебіторської і кредиторської заборгованості. *Економіка і суспільство*. №15. 2018, С. 396-402

23. Миськів Л.П., Дараган А.А. Трансформація економічної сутності «контроль», як невід'ємна складова економічного простору підприємства. *Innovative development of science, technology and education. Proceedings of the 2nd International scientific and practical conference. Perfect Publishing. Vancouver, Canada. 2023. Pp. 771-777. URL:https://sci-conf.com.ua/iimizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiyainnovative-development-of-science-technology-and-education-16-18-11-2023-vanuverkanada-arhiv/* (дата звернення 06.11.2024 р.).

24. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку (IASB) 37 «Забезпечення, непередбачені зобов'язання та непередбачені активи». URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_051. (дата звернення 06.11.2024 р.).

25. Мочерний С.В. Економічна енциклопедія: в 3 т./Т. 1. Київ: Академія, 2000. 864 с.

26. Мулик Я.І. Стан та перспективи розвитку аудиту розрахунків з постачальниками та підрядниками підприємства. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. №(2). 2018. С. 106-115.

27. Національне положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13> (дата звернення 06.11.2024 р.).

28. Новицька Н.В. Теоретичні аспекти понять «дебіторська заборгованість» і «кредиторська заборгованість». *Актуальні проблеми економіки*. 2012. № 2. С. 286-290. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ape_2012_2_33 (дата звернення 06.11.2024 р.).

29. Пилипенко К. А. Методологічні підходи обліку розрахунків із кредиторами: вітчизняний та міжнародний аспект. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2018. № 1 (41). С. 97–101.

30. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755- VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text_75 (дата звернення: 05.10.2024)

31. Подмешальська Ю.В., Корнієнко Д.В. Облік розрахунків з постачальниками за видами економічної діяльності. *Агросвіт*. 2021. № 24. С. 58-64. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/24_2021/9.pdf (дата звернення: 05.10.2024).

32. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України № 2258-VIII від 21.12.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19>; (дата звернення: 05.10.2024).

33. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку (НП(С)БО) 16 «Витрати». URL: <http://zakon4.rada.gov.ua> (дата звернення: 05.10.2024).

34. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку (НП(С)БО) 15 «Дохід». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/REG4153?an=1553> (дата звернення: 05.10.2024).

35. Положенням про ведення касових операцій у національній валюті в Україні: Постанова Правління НБУ від 29.12.20218 року № 148. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0148500-17#Text> (дата звернення: 05.10.2024).

36. Пономаренко Н. М. Організаційно-методичні аспекти обліку розрахункових операцій підприємства. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія Економіка. 2015. Вип. 1(2). С. 116-120. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuues_2015_1%282%29__27 (дата звернення: 05.10.2024)

37. Попов А.В. Перевіряємо розрахунки з дебіторами і кредиторами. *Все про бухгалтерський облік*. 2010. №114. С.33- 37.

38. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0892-99#Text>. (Дата звернення: 12.10.2024 р.)

39. Правдюк Н. Л. Облікова концепція товарно-матеріальних цінностей в умовах постіндустріальної економіки. *Вісник Житомирського державного технологічного університету*. Серія: Економічні науки. Житомир. 2017. № 2. С. 21-30.

40. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні: Закон України № 2939-ХІІ від 26.01.1993 р. (у редакції від 19.04.2020 р.). URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12> (дата звернення: 05.10.2024).

41. Про особисте селянське господарство: Закон України від 15.08.2020, підстава - 819-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742-15#Text> (дата звернення: 05.10.2024).

42. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання»: від 03.11.2020, підстава - z1020-20. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00> (дата звернення: 05.10.2024).

43. Примуш Ю., Головченко Є. Оптимізація розрахунків із постачальниками та підрядниками підприємств. *Економічний простір*. №163.

2020, С. 133-137. URL: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/163-23> (дата звернення: 05.10.2024).

44. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 15.10.2024 р.)

45. Проблеми обліку доходів та витрат торговельних підприємств. С. В. Князь, В. П. Залуцький, Н. П. Яворська. Ефективна економіка. 2017. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5425> (дата звернення: 08.10.2024 р.)

46. Про затвердження Методичних рекомендацій із застосування реєстрів бухгалтерського обліку малими підприємствами: Наказ Міністерства фінансів України від 15.06.2011 №720. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0720201-11#Text> (дата звернення: 05.09.2024 р.)

47. Про затвердження Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку: Наказ Міністерства фінансів України від 24.05.1995 №88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0168-95#Text> (дата звернення: 19.09.2024 р.)

48. Про затвердження Положення про інвентаризацію активів та 76 зобов'язань: Наказ Міністерства фінансів України від 02.09.2014 № 879. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14#Text> (дата звернення: 21.10.2024 р.)

49. Про затвердження форми Податкової декларації з податку на прибуток підприємств: Наказ Міністерства фінансів України від 20.10.2015 № 897. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1415-15#n20> (дата звернення: 17.09.2024 р.).

50. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 28.01.2021 р. № 1150-IX . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення: 10.11.2024 р.).

51. Сопко В. В., Муковіз В.С., Шарапа О.М. Особливості визначення та регулювання обліку кредиторської заборгованості. *Глобалізаційні виклики розвитку національних економік: матеріали міжнародної наук.-практ. конф. (19–20 жовтня 2016 р.)*, Київ:КНТЕУ. 2016. С. 635–647

52. Сурніна К.С. Зобов'язання і кредиторська заборгованість, проблеми термінології і класифікації. *Економіка: проблеми теорії та практики: міжвузівський зб. наук. праць ДНУ. Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2000. Вип. 42. С. 56-61.*

53. Тарасова О.В., Курдасова Н.О. (2020). Питання організації обліку розрахунків підприємства з постачальниками і підрядниками. *Наукововиробничий журнал «Бізнес-навігатор»*. Випуск 3 (59). С.158-161. URL:http://www.business-navigator.ks.ua/journals/2020/59_2020/29.pdf (дата звернення: 17.09.2024 р.).

54. Ткаченко Н.М. Бухгалтерський фінансовий облік, оподаткування і звітність: підручник. 6-те вид. допов. і перероб. Київ: Алерта, 2013. 982 с.

55. Томчук О.Ф. Аналітичне забезпечення управління кредиторською заборгованістю підприємства. *Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького*, № 2 (69) 2016, с. 160–164.

56. Травінська С.І. Класифікація поточних зобов'язань в законодавстві та бухгалтерському обліку. URL: http://bukuniver.edu.ua/Applications/zbirnik/n6/31_Klas.pdf (дата звернення: 05.10.2024)

57. Чорненька О.Б. Основні аспекти обліково-аналітичного забезпечення управління заборгованістю підприємства. *Наукові записки Української академії друкарства*. 2016. № 1. С. 226—234.

58. Шеверя Я.В., Сливка Я.В. Методичні підходи до відображення процесу замовлення у системі бухгалтерського обліку. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Т.2. 2015, Випуск 1(45), С.125-128. URL:<https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/4249> (дата звернення: 17.09.2024 р.)

ДОДАТКИ

Додаток А

Додаток 1 до Національного положення
(стандарту)
бухгалтерського обліку 25 "Спрощена
фінансова
звітність" (пункт 4 розділу I)

Фінансова звітність малого підприємства

		КОДИ
	Дата (рік, місяць, число)	31.12.2023
Підприємство: Селянське (фермерське) господарство "Світанок"	за ЄДРПОУ	30368168
Територія: КИЇВСЬКА	за за КАТОТТГ І	UA32020210010016577
Організаційно-правова форма господарювання: Фермерське господарство	за КОПФГ	110
Вид економічної діяльності: Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур	за КВЕД	1.11
Середня кількість працівників: 48		
Адреса, телефон: вулиця Шкільна, буд. 8, с. СТАДНИЦЯ, ТЕТІВСЬКИЙ РАЙОН, КИЇВСЬКА обл., 09834, Україна, тел. 34318		

1. Баланс

Форма № 1-м

Код за ДКУД

1801006

На 31.12.2023 р.

Актив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи	1000	0	0
первісна вартість	1001	0	-
накопичена амортизація	1002	(0)	(-)
Незавершені капітальні інвестиції	1005	0	-
Основні засоби:	1010	58 861,00	83 930,00
первісна вартість	1011	107 359,00	128 719,00
знос	1012	48 498,00	44 789,00
Довгострокові біологічні активи	1020	0	-
Довгострокові фінансові інвестиції	1030	0	-
Інші необоротні активи	1090	0	-
Усього за розділом I	1095	58 861,00	83 930,00
II. Оборотні активи			
Запаси:	1100	44 590,00	55 033,00
у тому числі готова продукція	1103	7 421,00	21 021,00
Поточні біологічні активи	1110	0	-
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	1125	2 686,00	3 318,00

Продовження додатку А

Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	1135	0	-
у тому числі з податку на прибуток	1136	0	-
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	0	0
Поточні фінансові інвестиції	1160	0	0
Гроші та їх еквіваленти	1165	0	0
Витрати майбутніх періодів	1170	0	0
Інші оборотні активи	1190	0	0
Усього за розділом II	1195	47 276,00	47 276,00
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	0	-
Баланс	1300	106 137,00	142 281,00

Пасив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	80,00	100,00
Додатковий капітал	1410	0	-
Резервний капітал	1415	0	-
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	100 109,00	121 140,00
Неоплачений капітал	1425	(0)	(-)
Усього за розділом I	1495	100 189,00	121 240,00
II. Довгострокові зобов'язання, цільове фінансування та забезпечення	1595	878,40	1 676,00
III. Поточні зобов'язання			
Короткострокові кредити банків	1600	5 000,00	13 147,00
Поточна кредиторська заборгованість за:			
довгостроковими зобов'язаннями	1610	0	-
товари, роботи, послуги	1615	1,00	6 108,00
розрахунками з бюджетом	1620	0	-
у тому числі з податку на прибуток	1621	0	-
розрахунками зі страхування	1625	0	-
розрахунками з оплати праці	1630	68,60	110,00
Доходи майбутніх періодів	1665	0	-
Інші поточні зобов'язання	1690	0	-
Усього за розділом III	1695	5 069,60	19 365,00
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	0	-
Баланс	1900	106 137,00	142 281,00

Додаток Б

Додаток 1 до Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 25 "Спрощена фінансова звітність" (пункт 4 розділу I)

Фінансова звітність малого підприємства

Підприємство: Селянське (фермерське) господарство "Світанок" Територія: КИЇВСЬКА Організаційно-правова форма господарювання: Фермерське господарство Вид економічної діяльності: Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур Середня кількість працівників: 48 Адреса, телефон: вулиця Шкільна, буд. 8, с. СТАДНИЦЯ, ТЕТІВСЬКИЙ РАЙОН, КИЇВСЬКА обл., 09834, Україна, тел. 34318	Дата (рік, місяць, число)	31.12.2023
	за ЄДРПОУ	30368168
	за за КАТОТТГІ	UA32020210010016577
	за КОПФГ	110
	за КВЕД	1.11

2. Звіт про фінансові результати
за Рік 2023

Форма № 2-
м

Код за ДКУД

1801007

Стаття	Код рядка	За звітний період	За попередній період
1	2	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	91 331,00	56 241,00
Інші операційні доходи	2120	1 676,00	878,40
Інші доходи	2240	-	0
Разом доходи (2000 + 2120 + 2240)	2280	93 007,00	57 119,40
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	69 651,00	48 095,40
Інші операційні витрати	2180	2 325,00	1 461,00
Інші витрати	2270	(-)	(0)
Разом витрати (2050 + 2180 + 2270)	2285	71 976,00	49 556,40
Фінансовий результат до оподаткування (2280 - 2285)	2290	21 031,00	7 563,00
Податок на прибуток	2300	(-)	(0)
Чистий прибуток (збиток) (2290 - 2300)	2350	21 031,00	7 563,00

Керівник

Лазарук Олег Петрович
(ініціали, прізвище)

Головний бухгалтер

Лавренюк Майя Анастасіївна
(ініціали, прізвище)

